

מכות פרק שלישי ואלו הן הלוקין דף יג, א

(מכות יג, א)

משנה:

ואלו הן הלוקין: הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אביו, ועל הנדה;
אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה (מן הגבעונין היא, ומלקות משום 'לא תתחתן במ' (דברים ז, ג)) לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר.

אלמנה וגרושה (שנתאלמנה מאיש אחד ונתגרשה מאיש אחד) - חייבין עליה (שתי מלקות) משום שני שמות (משום שתי אזהרות, ששתייהן מפורשות במקרא, ואזהרה - אתרוייהו קיימא);

גרושה וחלוצה (גרושה והיא חלוצה) - אינו חייב אלא משום אחת בלבד (משום גרושה: שהחלוצה אינה כתובה, אלא מרבויה מייתנין לה, דתניא בקדושין (דף עח.) 'גרושה' אין לי אלא גרושה, חלוצה מנין? תלמוד לומר: 'ואשה');

הטמא שאכל את הקדש (אזהרתו מפרש בגמרא), והבא אל המקדש טמא, ואוכל חלב ודם ונותר ופגול וטמא (נותר כתיב ביה (שמות כט, לד) 'ושפרת את הנוטר באש לא יאכל כי קדש הוא' ואזהרת פגול נמי מהבא: מדכתיב 'כי קדש הוא' כלומר: מפני שהוא קודש שנפסל; למדנו מכאן כל שבקדש פסול: בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו; והכי אמרינן לקמן; ואזהרת טמא 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל' (ויקרא ז, יט), והשוחרט ומעלה בחוץ (והשוחרט קדשים בחוץ או המעלה קדשים בחוץ; אזהרת מעלה: 'השמר לך פן תעלה וגו' (דברים יב, ג)); אזהרת שוחט ילפינן בזבחים בפרק 'השוחט והמעלה' (דף קו.); איכא דיליף מ'לא יזבחו עוד וגו' [ויקרא יז, ז], ואיכא דיליף לה מגזירה שוה ד'הבאה הבאה' - שוחט ממעלה), והאוכל חמץ בפסח, והאוכל (ביום הכפורים) והעושה מלאכה ביום הכפורים (ויליף אזהרתיה בפרק בתרא דיומא (דף פא.)), והמפטם את השמן (העושה שמן בדוגמת שמן המשחה; ואזהרתיה: 'ובמתכונתו לא תעשו כמוהו' (שמות ל, לב) וכן בקטורת 'ובמתכונתה לא תעשו לכם' (שם, לז.)), והמפטם את הקטורת, והסך בשמן המשחה (מאותו שעשה משה במדבר, דכתיב 'על בשר אדם לא יסך' (שמות ל, לב)), והאוכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים;

אכל טבל (אזהרתיה מ'ולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו' [ויקרא כב, טו] - בעתידין לתרום הכתוב מדבר; והכי מפרש לה בסנהדרין ב'אלו הן הנשרפין' (דף צג.)) ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו (אף הוא טבל), ומעשר שני והקדש שלא נפדו (מעשר שני שלא נפדה, והוא אוכלו חוץ לירושלים, וכתיב 'לא תוכל לאכול בשעריך וגו' (דברים יב, ז)); הקדש שלא נפדה - אזהרתו אינו מפורשת כל כך; ונראה בעיני דמהבא אתא, דתניא: (סנהדרין שם): הזיד במעילה: רבי אומר במיתה, וחכמים אומרים באזהרה; ואמרינן: מאי טעמיה דרבי? - אתיא 'חטא' 'חטא' מתרומה; ורבנן? - מיעט רחמנא 'מתו בו' [ויקרא כב, טז] - ולא במעילה; ממיתה הוא דמעטיה, וגזירה שוה כדקיימא קיימא, וילפינן אזהרה דמעילה מאזהרה דתרומה, דכתיב בה 'וכל זר לא יאכל קדש' [ויקרא כב, י] ורוב הלכות מעילה - היא למדה מתרומה בתורת כהנים בגזירה שוה זו).

כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב?

רבי שמעון אומר: כל שהוא;

וחכמים אומרים: כזית.

אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא

שהוא חייב (משום 'שרץ השורץ על הארץ' [ויקרא יא, מא])?

אמרו לו: מפני שהיא כברייתה.

אמר להן: אף חטה אחת כברייתה.

(אלו הן הלוקין: 'אלו' - לאו דוקא, דתנא ושייר לוקין טובא; אלא תנא חייבי כריתות - לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות; ותנא 'אלמנה וגרושה' לאשמועינן אלמנה וגרושה חייב עליה משום שתי שמות וכו'; ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו - דלא מפרש לאו דידהו בהדיא, וכן הקדש שלא נפדה; ואידי דתנא הקדש - תנא מעשר שני בהדיא, דתרוייהו מלקות דידהו - משום 'מחוסרי פדייה'; וכן ברובן יש דבר חדש.)

גמרא:

חייבי כריתות קא תני, חייבי מיתות בית דין לא קתני (כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת בית דין החכרו במשנתנו לענין מלקות, ואחד מכל חייבי מיתות בית דין לא הזכיר בה ללקות אם התרו בו למלקות); מתניתין מני? רבי עקיבא היא, דתניא: 'אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתות בית דין

(מכות יג, ב)

ישנו בכלל מלקות ארבעים (השתא סלקא דעתך שאם התרו בו מיתה ומלקות - לוקה ומת)

- דברי רבי ישמעאל ('שאם עשו תשובה כו' - לא גרסינן לה בדברי ישמעאל); רבי

עקיבא אומר: חייבי כריתות (אם התרו בהם מלקות) - ישנו בכלל מלקות

ארבעים (ולוקין; ואין כאן משום חייבי 'שתי רשעיות': שאתה עונשו מלקות עם הכרת) : (ולמה אינן 'שתי רשעיות'?) - **שם עשו תשובה בית דין של מעלה מוחלין להן** (לפי שיכול לפטור עצמו מעונש הכרת על ידי תשובה מבית דין של מעלה); (אבל) **חייבי מיתות בית דין אינו בכלל מלקות ארבעים** (שיש כאן שתי פורעניות: מלקות ומיתה, ומשילקה סופו ליהרג): **שם עשו תשובה** (שאפילו יעשה תשובה) - **אין בית דין של מטה מוחלין להן** (את המיתה); **רבי יצחק אומר**: **חייבי כריתות בכלל היו** (אף חייבי כריתות שהתירו בהן למלקות אינן בכלל מלקות, לפי שכל חייבי כריתות של עריות בכלל היו, דכתיב (ויקרא יח, כט) 'כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וגו'), **ולמה יצאת כרת באחותו** (לעצמה דכתיב בקדושים תהיו 'ואיש אשר יקח את אחותו וגו' [ונכרתו לעיני בני עמם...]) [ויקרא כ, יז]? - **לדונו בכרת ולא במלקות** (לכך שנה בכרת שלהן: לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו).

מאי טעמא דרבי ישמעאל?
דכתיב (דברים כח, נח) **אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת** [הכתבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלקיך], **וכתיב** (פסוק נט) **והפלא ה' את מכותך** [ואת מכות זרעך מכות גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים]; ¹**הפלאה זו איני יודע מה היא?** - **כשהוא אומר** (דברים כח, ב) **[והיה אם בן הכות הרשע] והפילו השופט והכהו לפניו** [כדי רשעתו במספר] **הוי אומר הפלאה זו - מלקות היא, וכתיב 'אם לא תשמור לעשות את כל וגו' [והפלא]!**
אי הכי - חייבי עשה נמי?
'אם לא תשמור' כתיב, וכדרכי אבין אמר רבי אילעי, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעי: **כל מקום שנאמר 'השמר' 'פן ו'אל' - אינו אלא לא תעשה.**
אי הכי - לאו שאין בו מעשה נמי (אלמה אמדינן בכמה דוכתי 'לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו')! ?
'לעשות' כתיב.
לאו שניתק לעשה נמי?
דומיא דלאו דחסימה (שהוא כתוב אצל פרשת מלקות [דברים כח, ד] - מיד אחרי 'ארבעים יכנו' - בפסוק ג).
השתא דאית להכי - כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה.

ורבי עקיבא - מאי טעמא?
[הסבר ראשון:] (דברים כח, ב) **[והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו] כדי רשעתו** [במספר]: **משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות.**
ורבי ישמעאל?
הני מילי מיתה וממון או מלקות וממון, אבל מיתה ומלקות - מיתה אריכתא היא;
ולרבי עקיבא: **אי הכי** (כיון דאמר 'אי אתה מחייבו משום שתי רשעיות') - **חייבי כריתות נמי** (חייבי כריתות נמי לא לילקו, דהא 'שתי רשעיות' ניהו: שעדיין עונש הכרת עליו); **מאי אמרת** (לשנויי הך קושיא): **(הטעם שנתן למעלה): שם עשו תשובה** (שהוא יכול לפטור את עצמו מן הכרת על ידי תשובה)? - **השתא מיתה לא עבדי** (עדיין לא שב, ואתה מלקהו בעוד עונש הכרת עליו)! ?

[הסבר שני:] **אמר רבי אבהו:** **בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות, דגמר 'לעיני' ('ונכרתו לעיני בני עמם' [ויקרא כ, יח]) מ'לעיניך'** (וכתיב במלקות 'ונקלה אחיך לעיניך' [דברים כח, ג]).
מתקיף לה רבי אבא בר ממל: **אי הכי - חייבי מיתות בית דין נמי נגמרים:** **'מעני'** (דכתיב בעבודת כוכבים 'אם מעני העדה נעשתה לשגה' [במדבר טו, כד])
מ'לעיניך'! ?
דנין 'לעיני' מ'לעיניך', ואין דנין 'מעני' מ'לעיניך'!

¹ # מדוע צריך את ההמשך: הפלאה זו איני יודע וכו'? הרי בפסוק כתוב: **והפלא ה' את מכותיך**? ועוד: הראיה מ'והפילו' אינה ברורה: נאמר 'הפילו' לחוד ו'הפלא' לחוד!
תשובה: אי אפשר ללמוד מ'מכותיך' כי שם מפרש הכתוב שהמכות הללו הם 'מכות גדולות ונאמנות וחליים רעים ונאמנים'

ומאי נפקא מיניה? והא תנא דבי רבי ישמעאל: (ויקרא יד,ט) ושב הכהן [ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית] (ויקרא יד,טז) ובא הכהן [וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא] - זו היא שיבה וזו היא ביאה (למידין זה מזה גזירה שוה: מה שיבה: חולץ וקוצה וטח - אף ביאה: חולץ וקוצה וטח) !! ועוד: לגמור 'מעיני' (דמיתות בית דין) 'מעיני' (דכריתות: (מה כריתות לוקה) דהא גמור 'לעיני' מ'לעיניך' (אף מיתות בית דין ילקה) ?

קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק (לתשובה זו מרבי אבא בר ממל): 'כדי רשעתו: משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות' - (נשני עלה: ברשעה המסורה לבית דין הכתוב מדבר (בית דין הוזהרו שהם לא יחייבוהו שתי רשעיות, כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון, אבל כרת - לא על ידי בית דין הוא; ויש לפרש: קבלה מיניה רבי שמואל מרבי אבא בר תירוך זו על אתקפתא דרבי אבא בר ממל) .

[הסבר שלישי:] רבא אמר: אתרו ביה לקטלא - כולי עלמא לא פליגי דאין לוקה ומת; כי פליגי דאתרו ביה למלקות (לחודיה): רבי ישמעאל סבר: לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין (לאזהרת דבר שחייבין עליו מיתת בית דין) - לוקין עליו, ורבי עקיבא סבר: לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין - אין לוקין עליו (כשהתרו בו מלקות בלא מיתה, לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי הוצרך להזהירו: שאם לא כן לא היה יכול לחייבו מיתה) . ורבי עקיבא: אי הכי - חייבי כריתות נמי: לאו שניתן לאזהרת כרת הוא ?

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא: חייבי כריתות לא צריכי התראה, שהרי פסח ומילה ענש אף על פי שלא הזהיר (פסח ומילה אין בהן לא תעשה, וענש להם כרת) . ודלמא אזהרה לקרבן (שאם יעשה שוגג יביא קרבן), דהא פסח ומילה דלית בהו אזהרה לא מייתי קרבן (פסח ומילה - אין קרבן בשוגג שלה, כדאמרין בכריתות בפרק קמא 'הפסח והמילה מצות עשה' - כלומר: אינו בכלל שאר כריתות למנותן עם שאר כריתות שנמנו שם כולם לומר שאם עשאו כולם בהעלם אחד חייב קרבנות כמספר הכריתות) !! ?

התם לאו היינו טעמא אלא משום דאיתקש כל התורה כולה לעבודת כוכבים: מה עבודת כוכבים: שב ואל תעשה - אף כל שב ואל תעשה, לאפוקי הני, דקום עשה (מה שאין מביאין קרבן על פסח ומילה - אין הטעם בשביל שאין בהם אזהרה, אלא בשביל שהם מצות עשה: דהוקשה כל התורה כולה לענין קרבן לעבודת כוכבים, שנאמר בפרשת 'שלח לך אנשים' אצל קרבן עבודת כוכבים 'תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה' [במדבר טו,כט] - כאן הוקשו כל עבירות שבתורה בשגגתן לעבודת כוכבים לענין קרבן: מה עבודת כוכבים: כרת שלו על דבר שהוא שב ולא תעשה כן, והוא עמד ועשאו - אף כל שב ואל תעשה; אבל כרת של עמוד ועשה והוא ישב ולא עשה - אין בו קרבן, ופסח ומילה - עמוד ועשה הוא! אבל חייבי כריתות, כגון 'אשר יעשה מכל [התועבת האלה] ונכרתו' (ויקרא יח,כט) - לשון שב ואל תעשה הוא, ואפילו לא נאמרה בו אזהרת לאו - היה קרבן בא עליו) .

[הסבר רביעי:] רבינא אמר: לעולם

(מכות יד, א)

כדאמרין מעיקרא (טעמיה דרבי עקיבא משום 'שתי רשעיות' הוא, ודקאמרת 'חייבי כריתות נמי שתי רשעיות הן', דאכתי עונש כרת עליו) שאם עשו תשובה בית דין של מעלה מוחלין להן; אי אמרת 'הא לא עבוד תשובה' ? - לא פסיקא מילתא לכרת (הואיל והוא תלוי בתשובה) .

'רבי יצחק אומר: חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצאת כרת באחותו? לדונו בכרת ולא במלקות':
ורבנן (רבי ישמעאל ורבי עקיבא) - כרת באחותו למה לי?
לחלק (לפי שכלל כל העריות בכרת אחת, הייתי אומר: אם עשאו כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת - לכן יצאה כרת באחותו, לחלק: דהוי 'דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עצמו' שמתחייב עליה לעצמה אם עשאו עם חברותיה, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא: מה אחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה - אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה) , וכדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: שאם עשאו כולם בהעלם אחד - חייב על כל אחת ואחת.

ורבי יצחק - לחלק מנא ליה?

נפקא ליה מ'ואל אשה בנדת טומאתה' [לא תקרב לגלות ערותה] (ויקרא יח,ט) (דמצי למכתב 'ולנדה לא תקרב') - לחייב על כל אשה ואשה.

ורבנן נמי תיפוק ליה מהא?

אין הכי נמי; ואלא כרת דאחותו למה לי? - לחייבו על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו (אם בא על שלשתן בהעלם אחד). פשיטא! הרי גופין מוחלקין, הרי שמות מוחלקין (שיש אזהרה בכל אחת, והרי הן כשאר כל העריות)!

אלא לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו, והיכי משכחת לה? - ברשיעא בר רשיעא (הבא על אמו, והוליד שתי בנות, וחזר ובא על אחת מהן, והוליד בן, ובא הבן על אחות אמו, שהיא אחותו ואחות אביו).

ורבי יצחק, הא מנא ליה? נפקא ליה מקל וחומר, דתניא [צ"ל דתנן] כריתות פ"ג מ"ז ולפי הסבר הגמרא בכריתות טו, א]: אמר רבי עקיבא: שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליז (במקום שמוכרין הבשר במקולין) של עימאום, שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל: הבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו מהו? אינו חייב על כולן אלא אחת? או חייב על כל אחת ואחת? אמרו לו: זו לא שמענו, אבל שמענו 'הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד שחייב על כל אחת ואחת', ונראין דברים מקל וחומר: ומה נדה שהיא שם אחד חייב על כל אחת ואחת - כאן, ששלשה שמות - לא כל שכן?!

ואידך? קל וחומר פריכא הוא: מה לנדה שכן גופין מוחלקין! ולאידך נמי - האי ודאי קל וחומר פריכא הוא!? אלא נפקא ליה מ'אחותו' דסיפא [ויקרא כ"ז]: ואיש אשר יקח את אחתו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו - חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם, ערות אחתו גלה עונו ישא ואידך - אחותו דסיפא למה לי?

לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו, לומר שאין עונשין מן הדין (שהרי ענש על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו שנא' (שם) בת אביו או בת אמו ויש לומר כ"ש שענש על בת אביו ובת אמו אבל אם אמרת כך ענשת מן הדין לכך נאמר אחותו דסיפא).

ואידך? איבעית אימא: גמר עונש מאזהרה (דלענין אזהרה כתיב 'אחותך היא' יתירא: להזהיר על אחותו בת אביו ובת אמו, שנאמר (ויקרא יח, יא) 'ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא' [לא תגלה ערותה]): ומה אזהרה לא חלק בין אחותו בת אביו שלא בת אמו [ובת אמו שלא בת אביו] ולאחותו שהיא בת אביו ובת אמו - אף בעונש: ענש על אחותו בת אביו ואמו כאחותו דבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו];

ואיבעית אימא: נפקא ליה

(מכות יד, ב)

מאחותו דרישא (דמצי למכתב 'כי יקח את בת אביו או בת אמו' [בויקרא כ, יז] כתוב ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו).

ואידך? ההוא מיבעי ליה לחלק כרת למפטם ולסך (דהו נמי שני לאוין וכרת אחד, והוצרך לנו לחלק ביניהם כמו שהוצרך חילוק בעריות; אם אינו ענין כאן - תנהו ענין להו).

ואידך? סבר כרבי אלעזר אמר רבי הושעיא, דאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא: כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחד - חלוקין הן לקרבן.

ואי בעית אימא: לא סבר לה כרבי אלעזר, ונפקא ליה מ'ואיש אשר ישכב את אשה דוה' [וגלה את ערותה את מקרה הערה והיא גלתה את מקור דמיה ונכרתו שניהם מקרב עמם] ' [ויקרא כ, יח];

ואידך? ההוא מיבעי ליה לכדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מניין שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה (לאפוקי דרך דופן דלא)? שנאמר: ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה [את מקרה הערה והיא גלתה את מקור דמיה ונכרתו שניהם מקרב עמם] - מלמד שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה.

הכי גרסינן לה להך שיטתא: ההוא מיבעי ליה לחלק כרת למפטם וסך; ואידך סבר לה כר"א א"ר הושעיא כו' ואיבעית אימא: נפקא ליה מ'ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו'; ואידך? - ההוא מיבעי ליה כו'. והכי פירושא: ואידך ס"ל כר"א דאמר עלה שהלאוין מחלקין לחטאות; ועל מפטם וסך אמרינן במסכת כריתות (דף נ.) שהן שני לאוין: 'על בשר אדם לא ייסך ובמתכונתו לא תעשו כמוהו' [שמות ל, לב], וכרת אחת: 'איש אשר

ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו [על זר ונכרת מעמיו] [פסוק לג], חילוק חטאות ביניהם: שהלאוין מחלקין לחטאות; וכיון דאתו להכי - בעריות נמי לא בעי חילוק, ולא מצטריך ליה למדרש 'אל אשה' דלעיל, ואייתר ליה עיקר קרא דכרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות, ו'אחותו' דסיפא - לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, ו'אחותו' דרישא - לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו, לומר שאין עונשין מן הדין; ואיבעית אימא: אי נמי לא סבר לה לדברי אלעזר - נפקא ליה חילוק בעריות מן 'ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' דכתיב ביה כרת יתירא, לומר שחייבין עליה לעצמה, וממנה תלמד כל הכלל, ואם אינו ענין לגופה - דהא נפקא לן מ'ואל אשה' לחלק על כל אשה - תנהו ענין לשאר שני לאוין וכרת אחת, כגון מפסס וסך.

וטמא שאכל את הקדש [והבא אל המקדש טמא]:
בשלמא הבא למקדש טמא, כתיב עונש וכתוב אזהרה: עונש, דכתיב (במדבר יט, יג) [כל הנגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא] את משכן ה' טמא ונכרתה [הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו]; אזהרה (במדבר ה, ג) [מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחו] ולא יטמאו את מחניהם [אשר אני שכן בתוכם]; אלא טמא שאכל את הקדש: בשלמא עונש - כתיב (ויקרא זכ, ו) והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה [הנפש ההוא מעמיה]; אלא אזהרה [למלקות] מניין (ליכא למימר מ'בקדשים לא יאכל וגו' [ויקרא כב, ד] דלא מיירי בקדשים אלא בתרומה, דכתיב ביה 'איש איש מזרע אהרן' - דבר השוה בזרעו של אהרן, ומוקימין ליה בתרומה: שהיא שוה באנשים ובנשים, ואף החוזרת שאינה חוזרת לחזה ושוק - חוזרת לתרומה) ?

ריש לקיש אומר (ויקרא יב, ד) [ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה] בכל קדש לא תגע [ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה] (ודרשין ליה לקמן אזהרה לאוכל);
רבי יוחנן אומר: תני ברדלא (שם חכס): אתיא 'טומאתו' 'טומאתו': כתיב הכא (בטמא שאכל את הקדש) 'וטומאתו עליו ונכרתה' וכתוב התם (בבא אל המקדש טמא) (במדבר יט, יג) [כל הנגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא זרק עליו] טמא יהיה עוד טומאתו בו; מה להלן עונש ואזהרה - אף כאן עונש ואזהרה.

בשלמא ריש לקיש לא אמר כרבי יוחנן: גזירה שוה לא גמיר (ולא למדה מרבו); אלא רבי יוחנן, מאי טעמא לא אמר כריש לקיש?
אמר לך: ההוא אזהרה לתרומה.
וריש לקיש - אזהרה לתרומה מנא ליה?
נפקא ליה מ'איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב' [בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע] (ויקרא כב, ד): אי זהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן (באנשים ובנשים)? הוי אומר זו תרומה (אבל קדשים אינן נאכלין אלא לזכרים; וכי תימא איכא חזה ושוק? - ליתא בחזרת, כגון אלמנה וגרושה וזרע אין לה, דאמר מר: חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק; והכי מפרשין לה ביבמות (דף טז.)).

ואידך?
ההוא (ויקרא כב, ד: בקדשים לא יאכל) לאכילה, והא (ויקרא יב, ד: בכל קדש לא תגע) לנגיעה.

וריש לקיש - האי 'בכל קדש לא תגע' להכי הוא דאתא? ההוא מיבעי ליה לטמא שנגע בקדש, דאיתמר: טמא שנגע בקדש: ריש לקיש אומר לוקה, רבי יוחנן אומר אינו לוקה: ריש לקיש אומר לוקה: 'בכל קדש לא תגע'; רבי יוחנן אומר אין לוקה: ההוא - אזהרה לתרומה (לנגיעת תרומה) הוא דאתא!?

תוספות ד"ה ההוא לתרומה הוא דאתא. ותימה: דהיכן מצינו חומר בתרומה מבקדשים? ד'בכל קדש לא תגע' מוקי לה רבי יוחנן לנגיעת תרומה, אלמא לקי, ובנגיעה דקדש לא לקי? ותירץ הר"ר שלמה מדוריי"ש נ"ע: דהכי קאמר: ההוא לנגיעת תרומה הוא דאתא: לאשמועינן דפוסל תרומה עד מלאת ימי טהרה, שהיא כטבול יום, ולא קאמר דאיכא מלקות בנגיעת תרומה; אבל מכל מקום קשה: דאיך קאמר רבי יוחנן דקרא דכתיב ביה קדש דמיירי לתרומה? וי"ל משום דגבי האי קרא כתיב 'עד מלאת ימי טהרה', ובקדשים עד לאחר כפרה; אי נמי על כרחך צריך לאוקמה בתרומה, דלקדשים נפקא לן מגזירה שוה ד'טומאתו' 'טומאתו' גמיר ליה.

(תירוצא הוא דמתרץ ריש לקיש): טמא שנגע בקדש [לוקה] - מדאפקיה רחמנא בלשון 'נגיעה'; אזהרה לאוכל [מניין?] - אתקוש קדש למקדש (בהאי קרא: בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא, ודרשין לקמן: מה מקדש יש באזהרתו נטילת נשמה: שהבא אל המקדש טמא בכרת - אף אזהרת קדש: דבר שיש בו נטילת נשמה, והיינו אכילה, שענוש עליה כרת; דאילו בנגיעה ליכא כרת).

ואכתי להכי הוא דאתא? ההוא מיבעי ליה לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים! דאיתמר: טמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים: ריש לקיש אומר לוקה, רבי יוחנן אומר אינו לוקה: ריש לקיש אומר לוקה: 'בכל קדש לא תגע', לא שנא לפני זריקה ולא שנא לאחר זריקה; רבי יוחנן אומר 'אינו לוקה': רבי יוחנן לטעמיה, דאמר קרא 'טומאתו' 'טומאתו' (אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא מטומאתו טומאתו): וכי כתיב 'טומאתו' - לאחר זריקה הוא דכתיב (וההוא 'טומאתו' עליו) דכתיב

בעונש דקדש - לאחר זריקה הוא, דתניא בתורת כהנים - ומייתנין לה במנחות בפרק שלישי (דף כה): יכול יהו חייבין עליו משום טומאה קודם זריקה? תלמוד לומר 'כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו': הניתר לטהורים - חייבין עליו משום טומאה, שאין נותר לטהורים - אין חייבין עליו משום טומאה! **ההיא מ' בכל קדש' נפקא** (מדבויא ד'בכל' דריש ריש לקיש אף לפני זריקה). **תניא** [דומה לספרא תזריע פרשה א משנה ח²] **כוותיה דריש לקיש** (דיליף אזהרה לטמא שאכל את הקדש מ'בכל קדש לא תגע'): **'בכל קדש לא תגע' - אזהרה לאוכל; אתה אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע? תלמוד לומר: 'בכל קדש לא תגע ואל המקדש וגו': מקיש קדש למקדש, מה מקדש: דבר שיש בו נטילת נשמה - אף כל דבר שיש בו נטילת נשמה' - ואי בנגיעה מי איכא נטילת נשמה? אלא באכילה!**

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל לא תעשה שקדמו עשה - לוקין עליו (הא אתא לאשמועינן דאפילו למאן דאמר לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, כדתניא: לא תותירו... והנותר... תשרפו - בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו: שנתק הכתוב את העשה להיות ענשו של לאו ותקונו, לומר: לא תעשה כך, ואם עשית - עשה זאת והפסד; ואשמעינן רבי יוחנן: הני מילי בעשה הבא אחר הלאו שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו, אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו - אין זה ניתק הלאו, ואפילו תקיימנו אחר עבירת הלאו - לא נפטר מן המלקות).

(מכות טו, א)

אמרו לו (אחרים ששמעוהו משמו ולא שמעוהו מפיו): **אמרת (דבר זה)?** **אמר להו: לא (חזר בו).** **אמר רבה: האלהים אמרה, וכתביבא ותנינא** (מצינו כתוב לא תעשה שקדמו עשה, ותנינן עליה דלוקין, ולא סגי ליה בקיום העשה): **כתביבא** (במדבר ה, ב) [צו את בני ישראל] **וישלחו מן המחנה** [כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש] [פסוק ג] [מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלוחם] **ולא יטמאו את מחניהם** [אשר אני שכן בתוכם]; **תנינא: 'הבא למקדש טמא'** (קא חשיב ליה ב'אלו הן הלוקין' [במשנתנו])!

אלא מאי טעמא קא הדר ביה? **משום דקשיא ליה אונס** (נערה בתולה דאשכחן ביה 'לא תעשה שקדמו עשה', דכתיב (דברים כב, כט) **'ולו תהיה לאשה** [תחת אשר ענה] **לא יוכל לשלחה'** ותניא עלה שיקיים את העשה אם גירשה ויחזירנה ויפטר; אלמא 'לאו שניתק לעשה' חשיב ליה), **דתניא 'אונס שגירש: אם ישראל הוא** (שיכול לקיים העשה ויחזירנה) - **מחזיר ואינו לוקה, אם כהן הוא** (שאסור בגרשה) - **לוקה ואינו מחזיר**; **'אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה'** - (אם איתא לדברי יוחנן) **אמאי? (הא) לא תעשה שקדמו עשה הוא, ולילקי!?**

אמר עולא: (האי - לאו שניתק לעשה הוא, דאי לאו לנתוקי לאוי אתא האי עשה - לא הוה מצטרף למכתביה: דאי לתחלתו ולומר שישאנה) לא יאמר 'לו תהיה לאשה' באונס, וליגמר ממוציא שם רע (דכתיב ביה נמי 'ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה' [דברים כב, יט]): **ומה מוציא שם רע שלא עשה מעשה אמר רחמנא** (דברים כב, יט) [וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל] **ולו תהיה לאשה** [לא יוכל לשלחה כל ימיו] - **אונס לא כל שכן! למה נאמר? אם אינו ענין לפניו** (לפני הגירושין, ולומר שישאנה) - **תנהו ענין לאחריו** (לאחר הגירושין), **(לומר): שאם גירש - יחזיר** (שאם שלחה - יחזירנה, ותהיה לו לאשה, ויפטר מן הלאו).

ואכתי (הא איצטריך למיכתביה וישנו ענין לפניו: דאי לא כתביה) **אונס ממוציא שם רע לא גמר, (דאנא אמינא) דאיכא למיפרך: מה למוציא שם רע** (דין הוא שיקנסוהו לכנסה): **שכן לוקה ומשלם** (בתחלתו, כדכתיב 'ויסרו אותו... וענשו אותו' [דברים כב, יח-יט]) **ואמרין בכתובות (דף מו). 'ויסרו' זה מלקות! ? אלא: לא יאמר 'לו תהיה לאשה' במוציא שם רע, וליגמר מאונס: ומה אונס שאינו לוקה** (בתחלתו) **ומשלם, אמר רחמנא 'לו תהיה לאשה', מוציא שם רע לא כל שכן! ולמה נאמר? אם אינו ענין למוציא שם רע - תנהו ענין לאונס; אם אינו ענין לפניו** (שהרי בעצמו כתוב כן) - **תנהו ענין לאחריו.**

² ספרא תזריע פרשה א משנה ח: **בכל קדש לא תגע**; יכול אף מן המעשר? תלמוד לומר **ואל המקדש לא תבוא**: מה מקדש שיש בו נטילת נשמה - אף קודש שיש בו נטילת נשמה, יצא המעשר; אי מה מקדש הנכנס לו בטומאה ענוש כרת - אף קודש האוכלו בטומאה ענוש כרת, יצתה תרומה? - תלמוד לומר: **בכל קודש** לרבות תרומה; אי מה קודש משמע נגיעה אף מקדש משמע נגיעה, ומנין שלא בנגיעה? תלמוד לומר **ואל המקדש לא תבא**

ומוציא שם רע מאונס - נמי לא גמר, דאיכא למיפרך: מה לאונס שכן עשה מעשה! אלא: לא יאמר 'ולותהיה לאשה' במוציא שם רע, שהרי אשתו היא (שכבר קידשה ונשאה)! למה נאמר? אם אינו ענין למוציא שם רע - תנהו ענין לאונס, ואם אינו ענין לפניו - תנהו ענין לאחריו.

ואימא: ואם אינו ענין לפניו דמוציא שם רע - תנהו ענין לאחריו ידידיה דלא לקי?!
אין הכי נמי, ואתי אונס וגמר מיניה (דכי היכי דמוציא שם רע לא לקי בגירושין אם החזיר - אונס נמי לא לקי).

במאי גמר מיניה? אי בקל וחומר (מה מוציא שם רע שלוקה ומשלם בתחלתו אינו לוקה בגירושין - אונס לא כל שכן), אי במה מצינו - איכא למיפרך <כדפרכינן>:
מה למוציא שם רע שכן לא עשה מעשה?!

אלא אמר רבא: 'כל ימיו' - בעמוד והחזר (הא דתניא באונס 'מחזיר ואינו לוקה' - טעמא משום דעל כרחן לאו שניתק לעשה הוא, דאמר קרא 'כל ימיו' [דברים כב, יט]: לא הוה ליה למיכתב אלא 'לא יוכל לשלחה' מאי 'כל ימיו'? - הכי קאמר: לא תהא בשילוחיה כל ימיו, אלא יחזירנה; ועל כרחן 'עמוד והחזר' קאמר, והכי קאמר: 'ולותהיה לאשה' אם שלחה: שלא יהו שילוחיה לכל ימיו; הרי העשה אחר העברת הלא).

וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: 'כל ימיו' - בעמוד והחזר.

אמר ליה רב פפא לרבא: והא לא דמי לאויה ללאו דחסימה (הא דאמר ר' יוחנן לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו הא לא דמי לאויה ללאו דחסימה שאין בו עשה והוא סמוך לפרשת מלקות)?

אמר ליה: משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא מגרע גרע (בתמיהה)?
אי הכי - לאו שניתק לעשה נמי: לימא 'משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא מגרע גרע'?

אמר ליה: ההוא - לנתוקי לאו הוא דאתא (עשה שאינו מתקיים אלא לאחר עברת הלאו - לנתק את הלאו מעונש מלקות הוא בא).

(הא דאמר 'כל ימיו' בעמוד והחזר קאי' - עשיתו לאו שניתק לעשה, והרחבת לו זמן לקיום העשה כל ימיו; ולדבריה, הא דתניא 'מחזיר ואינו לוקה' - לעולם קאמר: כל זמן שיכול לומר "אני מחזיר" - אין בית דין מלקין אותו); הניחא למאן דאמר 'ביטלו' ו'לא ביטלו' (הניחא למאן דתני לקמן בלאו הניתק לעשה: בטל את העשה - חייב על הלאו, לא בטל את העשה - פטור: שהלאו תלוי בביטול העשה, ואינו נגמר עד שיבטל את העשה בידיים ביטול עולם: שלא יוכל להתקיים עוד, איכא למימר 'כל ימיו' יש לו תקנה בחזרה: שאין מבטל את העשה אלא אם כן מדירה שלא תהנה ממנו נדר שאין לו הפרה, כדלקמן) אלא למאן דאמר 'קיימו' ו'לא קיימו' (אלא למאן דתני: קיים את העשה - פטור; לא קיימו - חייב: שהעשה תיקונו של לאו הוא, ואין הלאו תלוי בביטול העשה: שמשעה שעבר - הלאו נגמר, אבל העשה ניתן לעקור המלקות; ולכשיבא לבית דין, או יקיים העשה ויפטר - או ילקה) - מאי איכא למימר (ליכא למימר 'כל ימיו' בעמוד והחזר קאי', כדקאמר: שאם לא יחזירנה מיד כשיבא לבית דין - ילקוהו! דהא ליכא למימר 'קיים לאחר זמן', דאם כן 'לא קיים' - היכי דמי? לעולם הוא יכול לומר "אני מקיים")?!

(מכות טו, ב)

מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן (מי הוצרך לדרוש 'כל ימיו' בעמוד והחזר? רבי יוחנן, שאמר 'לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו', וקשיא ליה אונס שגירש, דקתני 'אינו לוקה', והוצרך לעשותו 'לאו שניתק לעשה')? האמר ליה רבי יוחנן לתנא (לקמן): תני: 'בטלו' - חייב, ולא בטלו - פטור' (אבל ריש לקיש, דתני 'קיימו ולא קיימו' - לא דריש ליה לעמוד והחזר אלא לפני הגירושין, לומר 'כל ימיו' תהיה לו לאשה ולא ישלחנה' ולדידיה - 'לאו שקדמו עשה' ו'לאו שניתק לעשה' שוין, ואין לוקין עליהן, אלא יקיים העשה מיד כשיזוהירוהו בית דין להחזיר).

דתני תנא קמיה דרבי יוחנן: 'כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה: קיים עשה שבה - פטור, ביטל עשה שבה - חייב'; אמר ליה: מאי קא אמרת? 'קיים פטור' (אי בקיים תיתני 'פטור') - לא קיים חייב (בלא קיים תיתני 'חייב' ואף על פי שלא ביטל), (ואי) 'ביטל חייב' (בביטל תיתני חיובא) - (על כרחן) לא ביטל פטור (תיתני פטורא בלא ביטל, ואף על פי שלא קיים); תני: 'ביטלו' (בטל עשה שבה - חייב) ו'לא ביטלו' (לא בטל עשה שבה - פטור).

ורבי שמעון בן לקיש אומר: 'קיימו' (פטור) ו'לא קיימו' (לא קיימו כשאומרים לו "קיים" - מלקין אותו; ורבי יוחנן מוקים לה למתניתין בלאו הניתק לעשה, דאילו בלאו שקדמו עשה סבירא ליה דלוקין; ולריש לקיש: בין ניתק בין קדמו עשה - שוין).

במאי קא מיפלגי?

בהתראת ספק קא מיפלגי: מר (רבי יוחנן) סבר התראת ספק שמה התראה (ואף על גב דכל 'לא תעשה שניתק לעשה' לדבריו התראת ספק היא: שהרי כשעובר על הלאו - צריך להתרות

בו, והוא אמר שגמר הלאו בביטול העשה תלוי, וכשמתרין בו "אל תגרש" - ספק הוא: שמא לא יבטל את העשה להדירה בהנאה, ולכשידירה ויבטלנו קאמר דלקי, אלמא: התראת ספק שמה התראה), ומר (ריש לקיש) סבר התראת ספק לא שמה התראה (הלכך: אם היה גמר הלאו תלוי בביטול העשה, לא היה לוקה עליו! אלא הלאו - משגירש נגמר, והוא לא התראת ודאי, והעשה ניתן להיות תחת המלקות; ולכשיבא לבית דין - או יקיים או ילקה! ואי קשיא לרבי יוחנן נמי איכא למימר בהתראת ודאי, ויתרו בו כשבא לבטל את העשה שהוא עקירת הלאו? לעולם התראה בשעה שעובר על אזהרתו בעינן, ואפילו היא תלויה בדבר אחר, כדאמרינן בשבועות (דף כח:): "שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו": אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה - התראת ודאי היא; אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה - היא התראת ספק; אלמא: התראה בשעת איסור בעינן, ואף על פי שאין הלאו נגמר עד שיאכל את של תנאי); ואזדו לטעמיהו, דאיתמר: "שבועה שאוכל ככר זה היום" ועבר היום ולא אכלה (עבר על שבועתו כשהוא יושב ובטל, ואין כאן מעשה; והתראת ספק נמי היא: שהרי תלה זמן לשבועתו כל היום): רבי יוחנן וריש לקיש, דאמרי תרוייהו: אינו לוקה (ומיהו טעמיה דמר לאו כי טעמיה דמר): רבי יוחנן אומר: אינו לוקה

(מכות טז, א)

משום דהוי 'לאו שאין בו מעשה', וכל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו (אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר, דהתראת ספק שמה התראה), ריש לקיש אומר: אינו לוקה משום דהוי התראת ספק, וכל התראת ספק לא שמה התראה (אבל משום 'לאו שאין בו מעשה' - לא הוה מפטר, דקסבר 'לאו שאין בו מעשה לוקין עליו').

ותרוייהו אליבא דרבי יהודה, דתניא: 'ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר [באש תשרפן] (שמות יב, י); בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו - דברי רבי יהודה' (ותרוייהו אליבא דרבי יהודה דאמר גבי נותר: איצטריך לנתוקי לאו לעשה אף על גב דהתראת ספק היא ולא שאין בו מעשה הוא); רבי יוחנן דייק: הכי טעמא - דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב - לוקה; אלמא התראת ספק שמה התראה; וריש לקיש דייק הכי: טעמא - דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב - לוקה; אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו (ולקמיה פריך דתרוייהו איכא למידק מינה?). ורבי שמעון בן לקיש נמי: הא ודאי התראת ספק הוא (הך דנותר, ואיכא למידק נמי מינה 'התראת ספק שמה התראה')?

סבר לה כאידך תנא דרבי יהודה (דאמר לא שמה התראה), דתניא: 'מי שגירש את אשתו ונישאת וילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן ד' לאחרון: הכה זה וחזר והכה זה (בשתי התראות דהוא לא כל חדא התראת ספק), קילל זה וחזר וקילל זה, הכה שניהם בבית אחת או קילל שניהם בבית אחת - חייב; רבי יהודה אומר: בבית אחת (בהתראה אחת בתוך כדי דיבור, דהוא לא התראת ודאי: דממה נפשך חד מינייהו אבוהו) - חייב, בזה אחר זה - פטור'.

ורבי יוחנן נמי: הא ודאי לאו שאין בו מעשה הוא?! סבר לה כי הא דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: 'רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי: כל לא תעשה שבתורה: לאו שיש בו מעשה - לוקין עליו, לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חוץ מן הנשבע ומימר והמקלל את חבירו בשם (של הקב"ה)' (וטעמא מפרש בתמורה בפרק קמא; ואי קשיא הא דלעיל נמי נשבע הוא, ואמאי פטר ליה רבי יוחנן משום לאו שאין בו מעשה? בהדיא מוקמינא לה להא דקתני 'נשבע בדבר שאין בו מעשה לוקה' בשבועה דלשעבר, כגון "אכלתי" - ולא אכל, או "לא אכלתי" - ואכל; אבל ב"אכל" - ולא אכל' לא לקי; וטעמו מפרש בשבועות ובתמורה מקראי).

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה (לתרוייהו)! אי לרבי שמעון בן לקיש (דקשיא ליה התראת ספק) - תרי תנאי אליבא דרבי יהודה; אי לרבי יוחנן (דקשיא ליה לאו שאין בו מעשה) - לא קשיא: הא דידיה הא דרביה (לרבי יהודה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו; והא דתניא 'אין לוקין עליו' - משום רבי יוסי הגלילי אמרה).

תנן התם [להלן יז, א], בענין שילוח הקן, דכתיב בה: 'שֶׁלַח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים [דברים כב, ז]': 'הנוטל אם על הבנים: רבי יהודה אומר: לוקה ואינו משלח' (קסבר: 'שֶׁלַח' - מעיקרא משמע: 'לא תקח האם אלא שלחנה קודם לקיחה'; ואף על גב דכתיב בתר 'לא תקח' לאו למימרא דאם לקחת שלח וניהוי לאו שניתק לעשה, אלא לאו שקדמו עשה הוא), וחכמים אומרים: משלח ואינו לוקה (קסברי 'שֶׁלַח' אחר לא תקח משמע כדכתיב, והוה ליה ניתק לעשה; ואם לקחת - שלח); זה הכלל: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין חייבין עליה (אין לוקין עליה, אלא יקיים העשה ויפטר).

אמר רבי יוחנן: אין לנו אלא זאת ועוד אחרת (כלומר: משלח ואינו לוקה, הא לא שלח – לוקה; ורבי יוחנן 'ביטלו' ו'לא ביטלו' אית ליה, ומשמע ליה מ'שלח' דקתני 'משלח לכשירצה ואינו לוקה', ואימתי הוא לוקה? כשיהרגנה ויבטל את העשה בידים, והיינו דקאמר 'אנו אין לנו כו', כלומר: אף על גב דקתני מתניתין 'זה הכלל כו', דמשמע כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה שוות לזו – אנו אין לנו בכולן שווה לזו שיהא פטור המלקות תלוי בקיום העשה – אלא בין קיים בין לא קיים פטור, אלא זו ועוד אחרת דמשכחת בהו דלקי על ידי ביטול העשה: דאילו בכולהו לא משכחת 'ביטלו' אלא בהני תרי).

אמר ליה רבי אלעזר: היכא?

אמר ליה: לכי תשכח!

נפק, דק ואשכח דתניא 'אונס שגירש: אם ישראל הוא – מחזיר ואינו לוקה (אף כאן תלה פטורו של מלקות בקיום העשה), ואם כהן הוא – לוקה ואינו מחזיר'; הניחא למאן דתני 'קיימו' ו'לא קיימו' (- לוקה) (משכחת ביה מלקות בלא קיימו), אלא למאן דתני 'ביטלו' (לוקה) ו'לא ביטלו' (היכי משכחת לה?): בשלמא גבי שילוח הקן (גירסת רש"י: הניחא בשילוח הקן) – משכחת לה (ביטלו כששחטה), אלא אונס – 'ביטלו' ו'לא ביטלו' היכי משכחת לה? אי דקטלה – קם ליה בדרכה מיניה (מיתה ואין בו מלקות)!

אמר רב שימי מחוזנאה: כגון שקיבל לה קידושין מאחר.

אמר רב: אי שווייתה שליח – איהי קא מבטלא ליה; אי לא שווייתה שליח – כל כמיניה (בתמיה: וכי כל הימנו שתתקדש על ידי קבלתו) ? ולא כלום היא!

אלא אמר רב שימי מנהרדעא: כגון שהדירה ברבים.

הניחא למאן דאמר 'נדר שהודר ברבים אין לו הפרה' אלא למאן דאמר 'יש לו הפרה' – מאי איכא למימר (פלוגתא היא במסכת גיטין בהשולח גט (דף לה:))?

דמדירה לה על דעת רבים, דאמר אמימר: הלכתא נדר שהודר ברבים יש לו הפרה, על דעת רבים (שמצא בה עון: שאסורה לו, והדירה על דעת רבים ועל דעת בית דין) – אין לו הפרה.

ותו ליכא (מצות לא תעשה שיש בה קום עשה דלילקי עלה) ? והא איכא:

>סימן גז"ל משכ"ן ופא"ה<

גזל, דרחמנא אמר (ויקרא יט, יג) [לא תעשק את רעך ו]לא תגזול [לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר] – (ויקרא ה, כג) [והיה כי יחטא ואשם] והשיב את הגזלה [אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא];

משכונ, דרחמנא אמר (דברים כד, י) [מי תשה ברעך משאת מאומה] לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו – [פטוק יג] השב תשיב לו העבוט כבא השמש [ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה' אלקיך], ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו (משכון משכחת לה 'ביטלו': ששפרו) ?!

התם כיון דחייב בתשלומין – אין לוקה ומשלם.

מתקיף לה רבי זירא: הא איכא משכונו של גר (ושפרו בחיי הגר) ומת הגר (ואין לו יורשין דליתא בתשלומין)

(מכות טז, ב)

התם גברא בר תשלומין הוא (כששפרו, ולא נתחייב מלקות בביטול זה), ו(והאי דלא משלם- משום ד) שיעבודא דגר הוא דקא פקע (לאחר זמן).

והא איכא פאה, דרחמנא אמר (ויקרא כג, כב) [ובקצרכם את קציר ארצכם] לא תכלה פאת [בקצרך ולקט קצירך לא תלקט] לעני ולגר תעזוב אותם [אני ה' אלקיכם] (וקא סבר 'תעזוב' – לאחר עבירת הלאו משמע: לא תכלה, ואם כליתיה – תעזוב אותם) דמשכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו (משכחת לה בביטלו כגון שטחן את החטין, דתו לית ליה לקיומיה 'לעשה', שהרי קנאן בשינוי, כדתניא: דבעודן חטה היא – מחייבו ליתנה, אבל אם טחנן – לא);

דתניא [דומה לתוספתא פאה פ"א מ"ו]: 'מצות פאה להפריש מן הקמה; לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרין; לא הפריש מן העומרין מפריש מן הכרי עד שלא מירח; מירחו (ונתחייב במעשר) – מעשר ונותן לו (מעשר תחלה את הכרי, ואחר כך נותן לו הפאה: שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר, וזה הביאן לידי חיוב); כדרכי ישמעאל דאמר: אף מפריש מן העיסה; ולרבי ישמעאל נמי משכחת לה דאכל עיסה!

אלא 'זאת ועוד אחרת' – אהא, אבל אונס לא: דהיכא אמרינן 'על דעת רבים אין לו הפרה' – לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה (כגון הכא: דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי) – יש לו הפרה, כי הא:

דההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי (מכה אותם יותר מדאי); אדריה רב אחא (שלא ילמד עוד תינוקות) ואהדריה רבינא: דלא אשתכח דדייק כוותיה.

והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים וכו':
אמר רב יהודה: האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא (תולעת הנמצאת בכרוב שקורין צייל"א) - מלקינן ליה משום (ויקרא יא, מא) [וכל] שרץ השורץ על הארץ [שקץ הוא לא יאכל].

ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא ונגדיה רב יהודה.
אמר אביי: אכל פוטיתא (בלע שרץ המים) - לוקה ארבעה (שני לאוין כתובין בשרץ המים: אחד בתורת כהנים (ויקרא יא, י) ואחד במשנה תורה (דברים יד, י); ושני לאוין כתובין בשרץ סתם: אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם' (ויקרא יא, מג); ומשמע: בין שרץ המים בין שרץ הארץ - הרי ארבעה); נמלה (בלע נמלה חיה) - (הואיל ובריה שלימה היא - אכילתה בכל שהוא, ו) לוקה חמש: משום שרץ השורץ על הארץ (שני לאוין הכתובין בשרץ סתם, כמו שפירשתי, ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים); צרעה - לוקה שש (חמש משום שרץ הארץ, ואחד) משום שרץ העוף (דכתיב במשנה תורה (יד, ט) 'וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו'; אבל 'לא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף וגו' הכתוב בפרשת 'קדושים תהיו' (ויקרא כ, כה) - אינו מן המנין: דלאו בשרץ כתיב - ואף על גב דכתיב ביה 'אשר תרמש האדמה' לשון בריות גדולות הוא, ו'שרץ' לשון קטנה ונמוכה, שנכרת בהלוכה בקושי, ונראית כרוחשת).

אמר רב אחאי: המשהה את נקביו עובר משום (ויקרא כ, כה) [והבדלתם בין הבהמה הטהרה לטמאה ובין העוף הטמא לטהר] לא תשקצו [את נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא].

אמר רב ביבי בר אביי: האי מאן דשתי בקרנא דאומנא (מקיזי דם בקרן במציצה) - קא עבר משום 'לא תשקצו'.

אמר רבא בר רב הונא: ריסק תשעה נמלים (מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה) והביא אחד חי והשלימן לכזית - לוקה ששה: חמשה משום בריה ואחד משום כזית נבילה (שכשבולעו הוא מת, ומצטרף לכזית נבילה).

רבא אמר רבי יוחנן: אפילו שנים (מרוסקין) והוא (אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם, כדמפרש ואזיל: 'ולא פליגי');
רב יוסף אמר: אפילו אחד והוא;
ולא פליגי: הא ברברבי והא בזוטרי.

אכל טבל ומעשר ראשון [שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו]:
אמר רב: אכל טבל של מעשר עני (שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה) - לוקה (ואף על גב דמעשר עני אין בו קדושה, שהרי לזרים נאכל, ובכל מקום - אפילו הכי טביל);
כמאן?

כי האי תנא, דתניא: 'אמר רבי יוסי: יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר; הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני מניין? תלמוד לומר: (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך [מעשר דגן ותירשך ויצהרך ובכרת בקר וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ידך], ולהלן הוא אומר (דברים כו, יב) [כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה] ואכלו בשעריך ושבעו; מה להלן מעשר עני (דכתיב 'לגר ליתום ולאלמנה' ובענינא דשנה השלישית) - אף כאן מעשר עני (אף 'בשעריך' האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר עני), ואמר רחמנא (והכי קאמר): 'לא תוכל' (לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו 'בשעריך')!

אמר רב יוסף: כתנאי [דמאי פ"ד מ"ג]: 'רבי אליעזר אומר: אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי (דאמרין) (סוטה דף מח.) דיוחנן כהן גדול שלח בכל גבול ישראל וראה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה; אמר להן לישראל: בניינו כשם שהתרומה במיתה - כך הטבל במיתה; עמד ותיקן: הלוקח מעם הארץ יפריש כל המעשרות, ומעכבן לעצמו, ואוכל מעשר ראשון - שהרי מותר לזרים, ומעשר שני אוכלו בירושלים; ואם שנת מעשר עני היא - נחלקו רבי אליעזר וחכמים, וקאמר רבי אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק, דלא צריך, אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר 'מעשר עני של כרי זה יהא בצפוני או בדדומי' נמי לא צריך), וחכמים אומרים:

(מכות יז, א)

קורא את השם ואינו צריך להפריש (דכיון שקרא עליו שם - יצא הכרי מתורת 'טבל'; ושאר המעשרות הוא צריך להפריש על כרחך: לפי שצריך להפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר וליתנה לכהן,

שהיא במיתה לזרים! ומעשר שני צריך להעלותו לירושלים ולאכלו) ; מאי לאו בהא קא מיפלגי : דמר סבר ודאי טובלו (רבנן סברי ודאי טביל; לפיכך ספיקו צריך להוציאו מידי ספק טבל), ומר סבר ודאי אינו טובלו?

אמר ליה אביי : אי הכי, אדמיפלגי בספיקו - ליפלגו בודאי!!
אלא דכולי עלמא ודאי טובלו, והכא - בהא קא מיפלגי : מר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני של דמאי : כיון דממונא הוא (אין בו איסור אכילה אלא גזל עניים, ואיהו לגזל עניים לא חייש) - אפרושי מפריש (לאפקועי טיבליה: נהי דמעשר ראשון לא מפריש, דסבר: אי מפרישנא ליה בעינא לאפרושי תרומת מעשר מיניה, שהוא במיתה, ונותנה לכהן; ומעשר שני נמי: אי מפרישנא ליה - בעינא אסוקיה ומיכליה בירושלים); ורבנן סברי : כיון דטריחא ליה מילתא - לא מפריש.

[הגר"א על המשנה מסביר או מוסיף לגירסא בדברי רבי אליעזר: 'שאני אומר מה שעם הארץ יכול לתקן בלא חסרונו - מתקן.] [ומכל מקום, בטבל שאינו דמאי - יש איסור לאכול ללא הפרשת מעשר עני, כדברי רב.]

כמה יאכל מן הטבל וכו' [נוהא חייב? רבי שמעון אומר: כל שהוא; וחכמים אומרים: כזית. אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהוא כברייתה. אמר להן: אף חטה אחת כברייתה]:

אמר רב ביבי : אמר רבי שמעון בן לקיש : מחלוקת בחטה (שהיא כברייתה), אבל בקמח דברי הכל כזית;

ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש : כמחלוקת בזו - כך מחלוקת בזו (דקסבר רבי שמעון בכל האיסורין: 'כל שהוא למכות', ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן על שגגת כרת, והלכה למשה מסיני היא).

תנן : 'אמר להם רבי שמעון : אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו : מפני שהוא כברייתה. אמר להן : אף חטה אחת כברייתה' : חטה - אין, קמח לא!
לדבריהם קאמר להו : לדידי - אפילו קמח נמי, אלא לדידכו אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה!!
ורבנן?

בריית נשמה חשובה, חטה לא חשובה.

תניא כותיה דרבי ירמיה : רבי שמעון אומר : כל שהוא למכות ; לא אמרו 'כזית' אלא לענין קרבן.

[לוקא - בשוגג - אינו חייב קרבן עד שנהנה באכילה חשובה; במזיד - שמורד במצוות ה' - לוקה בכלשהוא.]

[תוספות ד"ה ורבנן בריית נשמה חשובה חטה לא חשובה. תימה דפרק 'גיד הנשה' {חולין דף צו. וצטב ושם} אמרינן 'שאני גיד, דבריה הוא ולא בטיל, ואע"ג דלית ביה נשמה! ויש לומר דהכי קאמר: שאני גיד דבריה הוא, וכיון דאתיא מבריית נשמה שפיר הויא 'בריה'. ולא נראה! דהא נבלה דקא אתי מבריית נשמה - ואף על פי כן לא הויא 'בריה'!
אלא על כרחך הטעם תלוי דכל שאובד שמו כשנחתך הוי 'בריה' וניחא מנבילה שאינו אובדת שמה: שלפעמים אף כשנחתכה קורין אותה 'נבילה'; ולכך לא הוי בריה; אבל גיד - אובד שמו על ידי שנחתך; אבל קצת קשה לי מאי קאמר הכא בריית 'נשמה חשיבא ליה': לימא דלדבריו דרבי שמעון אמר, לדין אפילו נמי אית ביה נשמה לא הוי בריה, אלא לדידך, דבריה הוא - אודי לי מיהא דכיון דליכא נשמה דבטלה]

משנה :

האוכל

בכורים עד שלא קרא עליהם ('ארמי אובד וגו' [דברים כו,ה-י]; ובגמרא יליף היכן הוזהר);
(או שאכל) קדשי קדשים (בזמן משכן) חוץ לקלעים (ובגמרא מפרש היכן מוזהר);
קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה (קדשים קלים חוץ לחומה אזהרתיה מ'לא תוכל לאכול בשעריך וגו' [דברים יב,יז], וכן מעשר שני; ובגמרא פריך: מעשר שני תנא ליה לעיל: 'מעשר שני והקדש שלא נפדו', והיינו שאכלו חוץ לחומה בלא פדיון);

השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים, אבל המותיר בטהור והשובר בטמא [בקרוב פסח הבא בטומאה] - אינו לוקה ארבעים (המותיר בטהור אינו לוקה כדאמר לעיל: 'בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה כו'; השובר עצם בטמא -

כדאמרינן בפסחים (דף קג.) : 'ועצם לא תשברו בו' - [שמות יב,מן] בכשר ולא בפסול' ;

הנוטל אם על הבנים [דברים כב,ז] שֶׁלַח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים]; רבי יהודה אומר : לוקה ואינו משלח (קסבר 'שֶׁלַח' - מעיקרא משמע, ואין כאן לאו שניתק לעשה: דאע"ג דכתיב 'שלח תשלח' אחר 'לא תקח' - לאו למימרא דאם לקחת - שלח, אלא: לא תקח אלא שלחנה קודם לקיחה), וחכמים אומרים : משלח ואינו לוקה (קסברי: שֶׁלַח' - אחר לקיחה משמע, ולא שניתק לעשה הוא) .

זה הכלל: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין חייבין עליה.

גמרא:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי עקיבא סתימתא (מתניתין, דקתני: בכורים - קרייה מעכבא בהו, רבי עקיבא היא, שהיה רגיל רבי לסתום דבריו במשנה בסתם בכמה מקומות, והכי שמיע ליה לרבי יוחנן דאית ליה לרבי עקיבא 'קרייה מעכבא בכורים'), אבל חכמים אומרים: בכורים - הנחה (לפני המזבח) מעכבת בהן (דשנה בה קרא 'והניחו לפני וגו' [דברים כו, ד] 'והנחתו לפני וגו' [דברים כו, י]), קריאה אין מעכבת בהן. ולימא זו דברי רבי שמעון סתימתא (דהוי ליה לאיתויי סיעתא למילתיה ממתניתא דלקמן, דשמעינן לרבי שמעון בה דאית ליה כי מתניתין: דקרייה מעכבא בהו) ? הא קא משמע לן: דרבי עקיבא - כרבי שמעון סבירא ליה.

מאי 'רבי שמעון' (היכא שמענא ליה דאמר הכי) ?

דנניא (סיפיה דהאי קרא הוא [סיפרא פרשת ראה פיסקא עב, בשינויים, על הפסוק (דברים יב, יז)]: 'לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבותיך ותרומת ידך' ודריש רבי שמעון לקרא מסיפיה לרישיה; דאי הוה דריש ליה מרישיה לסיפיה - לא מדריש ליה כי האי גוונא; ולקמיה מפרשינא ליה) :

'ותרומת ידך' - אלו בכורים (דכתיב 'ולקח הכהן הטנא מידך' [דברים כו, ד]) [ואין לומר שמדובר בתרומה לכהן, שהרי תרומה לכהן נאכלת בכל מקום, וכאן נאמר 'לא תוכל לאכל בשעריך' !] ;

אמר רבי שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה (אם לאוכל בכורים חוץ לחומה: לאסור כדמשמע קרא 'לא תוכל לאכול בשעריך וגו'), קל וחומר ממעשר הקל (שהרי כתיב בתחלת המקרא 'מעשר דגנך'! ולקמיה מפרש מאי חומר דבכורים ממעשר) : ומה מעשר הקל אוכלן חוץ לחומה לוקה - בכורים לא כל שכן? הא לא הכתוב אלא לאוכל מבכורים עד שלא קרא עליהן ('ארמי אובד אבי') שהוא לוקה (דאם אינו ענין חוץ לחומה - תנהו ענין לאיסור אחר הראוי להם) ;

'ונדבותיך' - זו תודה ושלמים [שבאים על פי רוב בנדר או נדבה] ;

אמר רבי שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר! הא לא בא הכתוב אלא לאוכל בתודה ובשלמים לפני זריקה שהוא לוקה (דאם אינו ענין חוץ לחומה - תנהו ענין לכך, שזהו איסור החמור שאתה יכול לתתו לענין לאו שאין בו אזהרה מפורשת במקום אחר, אלא עשה בלבד: (דברים יב, כז) 'ודם זבחיך ישפך' והדר 'והבשר תאכל') ;

'ובכורות' - זה הבכור ;

אמר רבי שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר; אם לפני זריקה, קל וחומר מתודה ושלמים! (ולקמיה מפרש מאי חומריה דבכור מתודה ושלמים) ? הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור אפילו לאחר זריקה שהוא לוקה ;

'בקרד וצאנך' - זו חטאת ואשם ;

אמר רבי שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר; אם לפני זריקה, קל וחומר מתודה ושלמים (אם זר הוא, שאין הבכור נאכל אלא לכהנים - וזו היא אזהרתו; ובמקום אחר 'עשה' הוא דאשכחן בה 'אך בכור שור וגו' [ויקרא כו, כ]); 'ובשרם יהיה לך וגו' (במדבר יח, יח)) ! אם (לאכול) לאחר זריקה (והוא זר), קל וחומר מבכור (ולקמיה מפרש מאי חומרא דחטאת מבכור) ! הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים שהוא לוקה (ואזהרת עשה מצינו בה במקום אחר: (ויקרא ו, יט) 'במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד') ;

'נדריך' - זו עולה ;

אמר רבי שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר; אם לפני זריקה, קל וחומר מתודה ושלמים; אם לאחר זריקה, קל וחומר מבכור; אם חוץ לקלעים, קל וחומר מחטאת ואשם! הא לא בא הכתוב

(מכות יז, ב)

אלא לאוכל מן העולה (אפילו) לאחר זריקה אפילו בפנים (ואפילו כהן) שהוא לוקה (ואזהרת עשה אשכחן בה בעלמא: (ויקרא א, ח) וערכו בני אהרן וגו' [פסוק ט: וקרבו וכרעו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עלה אשה ריח לה'] : כליל היא, ולא לאכילה) .

אמר רבא: דילידא אימיה - כרבי שמעון תיליד (כל שאמו יולדת - תבקש רחמים: 'יהי רצון שיהא כרבי שמעון'), ואי לא לא תיליד, ואף על גב דאית להו פירכא (למילתיה כדמשכח פירכא בכולהו ואזיל):

מאי חומרא דבכורים ממעשר? שכן אסורים לזרים? אדרבה: מעשר חמור, שכן אסור לאונן (יום מיתת מתו) (בכורים מותרים לאונן לרבי שמעון בביבמות בפרק 'הערל' (דף עג:))!

מאי חומרא דתודה ושלמים ממעשר? שכן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח? אדרבה: מעשר חמור, שכן טעונין כסף צורה (לפדיונו דכתיב (דברים יד, כה) 'וצרת הכסף בידך' - דבר שיש עליו צורה)!

ומאי חומרא דבכור מתודה ושלמים? שכן קדושתו מרחם? אדרבה תודה ושלמים חמורים, שכן טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק (בכור אינו טעון לא סמיכה ולא נסכים, כדתנן במנחות בפרק 'שתי מדות' (דף צב:))! ומאי חומרא דחטאת ואשם מבכור? שכן קדשי קדשים? אדרבה בכור חמור, שכן קדושתו מרחם!

ומאי חומרא דעולה מחטאת ואשם? שכן כליל? אדרבה חטאת ואשם חמירי, שכן מכפרי!

וכולהו חמירי מעולה, דאית בהו שתי אכילות [אכילת אדם ואכילת מזבח (מהר"ם)]!

אלא מאי 'דילידא אימיה כרבי שמעון' (הואיל ואית פירכא למילתיה - מהו שבחו)? דלמאי דסבירא ליה לדידיה - מסרס ליה לקרא ודריש ליה (ודריש ליה לפי דעתו; שהחומרים שהוא מוצא באותו מוצא חמורים - נראין לו חומר, סרס את המקרא לדורשו בהפך למצוא איסורין שמצא; שאם דרשו כסדרו - לא היה יכול ללמוד ממנו האיסורין הללו בכל אחד ואחד, שאם דרש תחלה: 'ובכורות' - זה הבכור; וכי מה בא ללמדנו? אם לאוכלו חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר, אם לאוכל לפני זריקה, קל וחומר מתודה ושלמים' - אין זה נכון; שעדיין לא מצאו בתודה ושלמים, ועל כרחו היה צריך לומר 'הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור לפני זריקה שהוא לוקה', ומעתה אין לו אזהרה לאוכל ממנו לאחר זריקה והוא זר, וכן בכולן, זה אחר זה).

[תוספות ד"ה דלמאי דסבירא ליה לדידיה מסרס ליה לקרא ודריש ליה. דאילו היה דורש המקרא כסדרו - לא היה נפקא ליה מקרא כדדריש השתא, כדפ"ה; ואם תאמר: אכתי אמאי משבח לר' שמעון בכך? אדרבה קשה! מנל למדרש הכי ולטרוסי לקרא?

ויש לומר דשפיר קדריש: דעל כרחך בכור לא אתא לקודם זריקה אע"פ שנכתב קודם לתודה: דמכל מקום אי להכי אתא - לישתיק מיניה, וילפינן ליה שפיר מתודה, שנכתב בסוף; כך נראה למש"ח, וכדפירש בתוספות: דעל כרחך תודה אתיא לקודם זריקה, דאיסורא אחרינא ליכא לאוקמא בה, דליכא לאוקמי (בה) אחר זריקה - דשרי לזרים, והלכך ליכא למימר דמוקמינן בכור שנכתב קודם לפני זריקה, דאתי בקל וחומר מתודה, וכולהו דמסתבר: דהא מכל מקום על כרחך צריך לאוקמי תודה לפני זריקה אף על גב דחד צד חומר הוא אצל עולה - מכל מקום לא אתא אלא להכי, כדפירש, ואם כן סוף סוף משמע בבכור.]

וכי מזהירין מן הדין (דקאמר 'אם לאוכלו חוץ לחומה קל וחומר ממעשר כו'?) ותו: 'אם לפני זריקה קל וחומר מתודה?' דלמא כולהו חוץ לחומה אתו! דקאמר 'קל וחומר' - אין מזהירין מן הדין, ואין כאן 'אם אינו ענין'? הא אפילו למאן דאמר 'עונשין מן הדין' - אין מזהירין מן הדין (דהא רבי יצחק דאית ליה ב'אחותו בת אביו ובת אמו' עונשין מן הדין, וגבי אזהרה איכא קרא יתירא)!

איסורא בעלמא (האי דקא מייתי בכולהו אזהרה בקל וחומר - לאיסורי בעלמא קאמר, ולא למלקות).

והאמר רבא: זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לרבי שמעון לוקה חמש (דוקא זר קאמר; ואף על גב דכהן לגבי עולה - זר הוא, הכא זר דוקא קאמר: דאי כהן - בצד ליה חד לאו, דהא 'חמש' דקאמר: חד משום 'חוץ לחומה', דאתי בקל וחומר ממעשר, וחד משום 'לפני זריקה', דאתי בקל וחומר מתודה ושלמים, וחד משום 'זר' גמור - אפילו לאחר זריקה, דאתי בקל וחומר מבכור - וכל שכן לפני זריקה! וחד משום 'אוכל חוץ לקלעים', דאתי בקל וחומר מחטאת ואשם; וחד משום 'אוכל עולה' ואפילו כהן ובתוך הקלעים, וכל שכן זר חוץ לקלעים וחוץ לחומה - אלמא לוקה חמש) !? חמשה איסורין הוו (משום חמשה איסורין קאמר, ולא ללקות עליהן). והא אנן תנן 'אלו הן הלוקין' (וקתני 'בכורים ואוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים')?

(מכות יח, א)

אלא קרא (האי קרא ד'לא תוכל לאכול' דקא מני לכולהו בגויה) יתירא הוא: מכדי כתיב (דברים יב, ו) והבאתם [שם] שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתים ובכרת בקרכם וצאנכם [פסוק ז] ואכלתם [שם] שם לפני ה' אלהיך [ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך ה' אלקיך] במקום (דמכדי כתיב לעיל מיניה 'והבאתם שמה' וכולהו בהאי קרא כתיבי)? לכתוב רחמנא (בתריה [במקום] (דברים יב, ו): 'לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותריושן ויצחקך ובכורותיך בקר וצאנך וכל נדריך אשר תדר נדבותיך ותרומת ידך') 'לא תוכל לאוכל' [בשעריך] (אם על חוץ לחומה בא להזהיר; ו'לאו שבכללות' לא הוי: כיון דאכולה קאי - הוי לאו אכל חד וחד; והיכי דמי 'לאו שבכללות' - כגון 'לא תאכל כי אם צלי אש' [שמות יב, ט] וכגון 'מכל אשר יעשה מגפן היין' וגו' [במדבר יד, ד]

למיהוי לאו באנפיה נפשיה) ! מיהדר מפרש בהו רחמנא למה לי ? - אלא
 ליחודי להו לאוי לכל חד וחד (הכי גרסינן: 'מיהדר פרושי בכל חד למה לי? שמע מינה
 לייחודי לאו לכל חד וחד': כאילו חזר וכתב בכל אחד לאו דחוק לחומה; וכיון דאינו ענין לו - תנהו ענין לדבר
 אחר; הלכך בבכורים - לאוכל עד שלא קרא עליהן אתא, ואינן: כל חד וחד למילתיה אתא; ואם תאמר:
 בכל הקדשים הכתובים כאן דייך אם תתן את הלאו ענין לאוכל לפני זריקה בכולן, חוק מבכורים! - אין הכי
 נמי, ומתניתא דקתני 'לוקין' באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים, מ'ובשר בשדה טרפה לא תאכלו' [שמחו כב,ל]
 נפקא, כדלקמן, ו'לוקה חמש' דקאמר רבא - חמשה איסורי קאמר) .

גופא אמר רבא: זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לרבי
 שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום (שמות כט,לג) [ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא
 את ידם לקדש אתם] וזר לא יאכל כי קדש הם (דכתיב במלואים; ומדכתיב 'כי קדש הם' ונתן טעם לדבר:
 לפי שהם קדשי קדשים, להזהיר את הזר על כל קדשי קדשים) ?

הני מילי היכא דלכהנים חזי (כדכתיב רישיה דקרא 'ואכלו אותם אשר כופר בהם') ;
 הכא - דלכהנים נמי לא חזי ! [## איסור 'זר' חל כאשר יש היתר לכהן ;
 אבל אם אין היתר כלל, אלא אסור כללי - אין איסור חל על איסור, ואין
 איסור מיוחד לזר.]

ולילקי נמי משום (שמות כב,ל) [ואנשי קדש תהיון לין ובשר בשדה טרפה לא תאכלו] [לכלב
 תשלכון אתו]: כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו - נאסר (מ'בשרה' יתירא קא דייק:
 כשדה שאין בו מחיצות; ולמדנו מכאן קדשי קדשים חוץ לקלעים ועובר שהוציא את ידו בשעת שחיטת אמו) ?
 הני מילי היכא דבפנים חזי; הכא דבפנים נמי לא חזי ! [## איסור
 'חוץ' חל כאשר יש היתר בפנים; אבל אם אין היתר כלל, אלא אסור כללי - אין
 איסור חל על איסור, ואין איסור מיוחד לאוכל בחוץ.]

ולילקי נמי כדרכי אליעזר, דאמר רבי אליעזר: (שמות כט,לג) 'ואכלו אתם
 אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם וזר לא יאכל כי קדש הם':

תוספות ד"ה ויליקי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו: וקשה אמאי לא אמרינן 'בשר בשדה - לאו
 שבכללות', דאמרינן בסוף פרק 'גיד הנשה' (שם דף קב: ושם) דאוכל בשר מן החי לוקה משום 'בשר בשדה',
 שהרי כולל הוא כל חסרון מחיצה, בין הוציא עובר ידו חוץ לאמו, בין הוציא חוץ לחומה, דמאי שנא מ'ואם
 צלי אש' דתחשוב לאו שבכללות? ויש לומר: דלא חשבין לאו שבכללות אלא כגון 'צלי אש' שכולל נא,
 ומבושל; וכן 'כל שבקודש פסול', דיוצא וטמא ופסולין אחרים, שהם שני שמות, אבל הכא - שכולל כל יוצא
 לבד, ושם 'יוצא' חזא היא, רק דהוי בכמה דרכים - לא חשיב ליה לאו שבכללות; תדע: דהא לאו דנותר נפיק
 מ'ושרפת הנותר באש לא יאכל', והתם - מיניה חזינן נותר דתודה ונותר דקדשים קלים ונותר דקדשי קדשים,
 ולא חשיב לאו שבכללות! כך נראה למש"ח; וע' היטב תוס' יומא לו: ד"ה לאו דנבילה וכו'.

(מכות יח, ב)

כל שבקדש פסול - בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו' (דכתיב בנותר
 'לא יאכל כי קדש הוא' [שמות כט,לד]: נתן טעם לדבר: 'כי קדש הוא': שנפסל, וכמו כן כל הקדשים שנפסלו) ?
 הני מילי היכא דקודם פסולו חזי (כנותר); הכא דקודם פסולו נמי
 לא חזי !? [## איסור 'פסול בקודש' חל כאשר יש היתר כאשר אינו פסול; אבל
 אם אין היתר כלל, אלא אסור כללי - אין איסור חל על איסור, ואין איסור
 מיוחד לפסול.]

[תוספות ד"ה כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן כו'. ואם תאמר: אמאי לא משני: משום הכי לא לקי: דהוי לאו
 שבכללות, דכולל פסול דיוצא וטמא ופסולין אחרים! ? ויש לומר דלפירוש הקונטרס דלעיל נ'חא, דפירש
 ד'לוקה' דקאמר - אינו רוצה לומר כי אם איסור בעלמא, ומשום הכי פריך: נהי דמלקות לא הוי משום לאו
 שבכללות - מכל מקום איסורא מיהא איכא, ו'לילקי' דקאמר - לאו דוקא; אבל לפירוש ר"י דלעיל נד"ה
 איסורא בעלמא, דף יז, ב-יח, א?] קשה: דפירש ד'לוקה' - דוקא קאמר, כדפי', אם כן 'ולילקי' דקאמר הכא -
 דוקא קאמר, ואמאי? הלא הוי לאו שבכללות, כדפי' ויש לומר דאין הכי נמי: היה יכול לשנויי, אבל עדיפא
 מיניה משני: דלא מיירי כלל מזר שאכל חטאת לפני זריקה דפטור; והא דאמר לעיל רבי שמעון (דף יז.) אם
 לאוכל חטאת לפני זריקה - קל וחומר מתודה - איסור בעלמא, ולא מלקות.]

ולילקי נמי כאידך דרבי אליעזר, דתניא [דומה לסיפרא פרשת צו פרשה ג משנה
 ד]: 'רבי אליעזר אומר: כל שהוא ב'כליל' תהיה' [ויקרא ו,טז: וכל מנחת כהן
 כליל תהיה לא תאכל] - ליתן לא תעשה על אכילתו' !?
 אין הכי נמי, ורבא - מהאי קרא קאמר [מהפסוק (דברים יב,יז): 'לא תוכל לאכול
 בשעריך מעשר דגן ותירושך ויצהרך ובכורות בקר וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבותיך ותורמת ידך'] .

אמר רב גידל אמר רב: <סימן כוז"א>
 בהן שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה - לוקה;
 מאי טעמא ?

דאמר קרא: (שמות כט, לג) ואכלו אותם אשר כופר בהם [למלא את ידם לקדש אתם חזר לא יאכל כי קדש הם] ['כופר' בעבר]: לאחר כפרה – אין, לפני כפרה – לא; לאו הבא מכלל עשה – לאו הוא. מתיב רבא: (דברים יד, ו) וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו – אותה תאכלו, ואין בהמה אחרת תאכלו (ולא בהמה טמאה שאין סימנין הללו בהו; אלמא: לאו הבא מכלל עשה – עשה); ואי כדקאמרת [לוקין על לאו הבא מכלל עשה] – (דברים יד, ז) [אך] את זה לא תאכלו [ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם] למה לי? אלא אי איתמר – הכי איתמר: אמר רב גידל אמר רב: זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה – פטור; מאי טעמא?

דאמר קרא: (שמות כט, לג) ואכלו אותם אשר כופר בהם [למלא את ידם לקדש אתם חזר לא יאכל כי קדש הם]: כל היכא דקרינן ביה 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' [כלומר: בכהנים] – קרינן ביה 'וזר לא יאכל קדש', וכל היכא דלא קרינן ביה 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' לא קרינן ביה 'וזר לא יאכל' (דהוא סיפיה דהאי קרא: וכל זר לא יאכל קדש – לאו בקדשים משתעי, אלא בתרומה, כדכתיב ברישא דענינא: 'איש איש מזרע אהרן' [ויקרא כב, ז] – דבר השווה בזרעו של אהרן).

אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא: בכורים – הנחה מעכבת בהן, קרייה אין מעכבת בהן. ומי אמר רבי אלעזר הכי? והא אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא: (רש"י מקדים הקדמה): בכורים לפני החג – בני קרייה נינהו; לאחר החג – לאו בני קרייה נינהו, דכתיב בתר קרייה 'ושמחת בכל הטוב' [דברים כו, יא] מעצרת ועד החג, שהוא זמן שמחת לקיטת פירות; מביא וקורא מן החג, ועד חנוכה מביא ואינו קורא (בכורים פ"א משנה ו): הפריש בכורים קודם לחג (חלה עליהן חובת קרייה) ועבר עליהן החג (שאינו ראוי עוד לקרייה) – ירקבו; מאי לאו משום דלא מצי למיקרי עליהן, ואי סלקא דעתך 'קרייה אין מעכבת בהן' – אמאי ירקבו? (לעולם בראיין לקרייה – לא מעכבא קרייה, אבל באלו שעבר זמנן ואינן ראויין עוד לקרייה – מעכבא קרייה) כדריב זירא, דאמר רבי זירא: כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו' (במסכת מנחות דף קג:); תנן: "הרי עלי ששים ואחד עשרון" – מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר: דעד ששים יכולין ליבלל בכלי אחד, אבל ששים ואחד – קים להו לרבנן דאינן נבללין יפה; והוינן בה: וכי אינן נבללין מאי הוי? והאנן תנן 'אם לא בלל כשר? ומשני רבי זירא: כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו כו'.

רבי אחא בר יעקב מתני לה (להא דרבי אלעזר אמר רבי הושעיא) כדריב אסי אמר רבי יוחנן (דב אסי אמרה משמיה דרבי יוחנן), וקשיא ליה דריב יוחנן אדריב יוחנן: ומי אמר רבי יוחנן 'בכורים – הנחה מעכבת בהן, קרייה אין מעכבת בהן'? והא בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן: בכורים – מאימתי מותרין לכהנים? ואמר ליה: 'הראויין לקרייה' (מעצרת ועד החג) – מִשְׁקָרָא עליהן, ושאיין ראויין לקרייה – מִשְׁרָאו פני הבית (משיכנסו לעזרה) – (והנחה לא מעכבת כלל).

קשיא קרייה אקרייה, קשיא הנחה אהנחה! קרייה אקרייה לא קשיא: הא [קריאה מעכבת] – רבי שמעון, הא [קריאה אינה מעכבת] – רבנן; הנחה אהנחה נמי לא קשיא: הא רבי יהודה (לרבי יהודה לא מעכבא הנחה, דדריש 'והנחתו' יתירא לתנופה, ואין מקרא שנוי בהנחה לעכב) והא רבנן (ולרבנן דלא דרשי ליה להכי – מיבעי להו לשנות בהנחה לעכב). מאי 'רבי יהודה'?

דתניא: רבי יהודה אומר: והנחתו [דברים כו, ז] ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' והנחתו לפני ה' אלקיך והשתחוית לפני ה' אלקיך – זו תנופה (קרי ביה 'והנחתו' לשון 'ולא נחם אלהים וגו' (שמות יג, ז) שהוא מנחה אותו לארבע רוחות ומעלה ומוריד); אתה אומר זו תנופה – או אינו אלא הנחה ממש? כשהוא אומר והניחו [דברים כו, ז] ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך – הרי הנחה אמור; הא מה אני מקיים 'והנחתו' – זו תנופה³. ומאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה (למימר הנחה מעכבא)?

³ לולא מסתפינא הייתי אומר: בתחילה הרי הכהן הניחו; אם כן מדוע כתוב פעם שניה 'והנחתו' – משמע שהורם ממקום שהונח בתחילה – הוי אומר זו תנופה. אין תנופה בבכורים מוזכרת בתורה. ועיין שנות אליהו בכורים פ"ג מ"ו.

רבי אליעזר בן יעקב היא (דנפקא ליה תנופה מקרא אחרינא), דתניא: ' (דברים כז, ד) ולקח הכהן הטנא מידך [והניחו לפני מזבח ה' אלקיך] - לימד על הבכורים שטעונין תנופה - דברי רבי אליעזר בן יעקב. מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב?

אתיא 'יד' 'יד' משלמים: כתיב הכא 'ולקח הכהן הטנא מידך' וכתוב (ויקרא ז, ל) 'ידיו תביאנה את אשי ה' [את החלב על החזה] יביאנו את החזה להניף אתו תנופה לפני ה' ; מה כאן כהן - אף להלן כהן; מה להלן בעלים (דההוא - בבעלים משתעי, דכתיב 'יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו' [ויקרא ז, כח] וסמך ליה [פסוק כט] 'ידיו תביאנה') - אף כאן בעלים; הא כיצד? מניח כהן ידיו תחת ידי בעלים ומניף.

אמר רבא בר אדא אמר רבי יצחק: בכורים -

(מכות יט, א)

מאימתי מחייבין עליהן (מיתה זר האוכלן [וכהן מלקות - תוספות])? - משיראו פני הבית.

כמאן?

כי האי תנא, דתניא: רבי אליעזר אומר: בכורים, מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים: שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהם, שבפנים הרי הן כהקדש לכל דבריהם.

אמר רב ששת: בכורים - הנחה מעכבת בהן, קרייה אין מעכבת בהן. כמאן?

כי האי תנא, דתניא:

רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים (זו אחת מהן, וכולן שנויין בספרי [תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ג]):

רבי ישמעאל אומר (קסבר: קדושת הארץ לא בטלה, וצריך להפריש מעשרות, וקאמר): יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים ויאכלנו (בלא פדיון)? ודין הוא: בכור טעון הבאת מקום, ומעשר שני טעון הבאת מקום: מה בכור אינו אלא בפני הבית, אף מעשר אינו אלא בפני הבית; מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח? בכורים יוכיחו;

מה לבכורים שכן טעונים הנחה?

תלמוד לומר: (דברים יד, כג) ואכלת לפני ה' אלהיך [במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים]; מקיש מעשר לבכור: מה בכור אינו אלא לפני הבית - אף מעשר אינו אלא לפני הבית (לפיכך טעון בית); (ולקמיה פריך: מאי שנא בכור דפשיטא ליה, ובמעשר מיבעי ליה?) ואם איתא, ליפרוך 'מה לבכורים שכן טעונים קרייה והנחה'!

אמר רב אשי: נהי דעיכובא ליכא - מצוה מי ליכא? ולימא מצוה (וכיון דמצוה איכא), וליפרוך (נפרוך נמי קרייה דמצוה)?

אלא אמר רב אשי: כיון דאיכא בכורי הגר, דבעי למימר (דברים כו, ג) [ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ] אשר נשבע ה' לאבותינו [לתת לנו] ולא מצי אמר - לא פסיקא ליה (ומיהו בישראל - אפילו עיכובא איכא למימר).

וליהדר דינא ותיתי במה הצד (למה לי היקישא? נימא: בכור יוכיח, וחזר הדין, הצד השווה שבהן שטעונין הבאת מקום ואינן נוהגין אלא בפני הבית)?

[## הרב קלופפר: אין לשאול [כפי שאומר רש"י] למה לי הקישא, שהרי היקש חזק ממה מצינו, אבל הגמרא שואלת: אם התחלת ללמוד ממה מצינו - מדוע לא להמשיך ולמצות דרך לימוד זה?]

משום דאיכא למיפרך: מה להצד השווה שבהן שכן יש בהן צד מזבח (זה למתן דמים וזה להנחה)!

ומאי קסבר (האי תנא [רבי ישמעאל] דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר)? אי 'קסבר קדושה ראשונה (של בית) קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא' (כי היכי דסבירא ליה בקדושת הארץ, וקא מיבעיא ליה, מי קרינא ביה השתא בלא חומה 'לפני ה' אלהיך? או לא?) - (וקא פשיט מעשר מבכור): אפילו בכור נמי (יקרב ויאכל: דהא מאן דאית ליה 'קדשה לעתיד לבא' סבירא ליה 'מקריבים אף על פי שאין בית', כדאמרין ב'מגילה נקראת' (דף י.))! אי קסבר 'קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא' - אפילו בכור נמי תבעי (ואי קסבר קדושת הבית בטלה, ומיבעיא ליה במעשר: הואיל ואינו צריך לבית, אי מתאכיל

בירושלים 'לפני ה' קרינא ביה אי לא? - אפילו בכור נמי כי האי גוונא תיבעי ליה [כמו שאמר רבינא להלן]: כגון בכור שנזרק דמו וחרב הבית ועדיין בשרו קיים - מהו שיאכלוהו? !
אמר רבינא: לעולם קסבר 'קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא', והכא (דקא פשיט ליה למעשר מבכור) - בבכור (בבכור שאינו צריך לבית, דומיא דמעשר עסקינן): שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית, ועדיין בשרו קיים, ומקשינן בשרו לדמו: מה דמו במזבח אף בשרו במזבח (והא דפשיטא ליה דלא מתאכיל - משום דאיתקש בשרו לדמו, דכתיב 'ואת דמם תזרוק על המזבח וגו' [במדבר יח]; ופסוק יח: **ובשרם יהיה לך וגו', ויליף מיניה: בשעה שהיא ראויה לזריקת דם אתה אוכל את הבשר, ולא משנהרס המזבח); ומקיש מעשר לבכור.
וכי דבר [הבשר] הלמד בהקש (מן הדם) חוזר ומלמד (על המעשר) בהקש (הא קיימא לן בזבחים ב'איזהו מקומן' (דף מט): שאין למדין בקדשים למד מן הלמד)? מעשר דגן - חולין הוא (ובחולין למדין למד מן הלמד).**

(מכות יט, ב)

הניחא למאן דאמר בתר למד אזלינן, אלא למאן דאמר בתר מלמד אזלינן (פלוגתא היא ב'איזהו מקומן') - מאי איכא למימר [אי אפשר שהבשר, שלמד מדם - יחזור וילמד]?
דם ובשר - חדא מילתא היא.

קדשי קדשים [חוץ לקלעים, קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה]:
תנינא חדא זימנא: 'מעשר שני והקדש שלא נפדו'!!
אמר רבי יוסי בר חנינא: סיפא במעשר שני טהור וגברא טהור, דקא אכיל חוץ לחומה; רישא במעשר שני טמא וגברא טמא, וקא אכיל ליה בירושלים (בלא פדייה).
ומנא לן דמחייב עליה משום טומאה?
דתניא [סיפרי פרשת כי תבא]:
'רבי שמעון אומר: (דברים כו, יד) [לא אכלתי באני ממנו] לא בערתי ממנו בטמא [ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני]: בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא [עד כאן בספרי פרשת כי תבא]; (הכי גרסינן [בספרי פרשת ראה על דברים יב, יז]:) והיכן מוזהר על אכילה (שלא יאכלנו בטומאה)? איני יודע;

טומאת הגוף - בהדיא כתיב: (ויקרא כב, ו) נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים [כי אם רחץ בשרו במים];
(הכי גרסינן: והיכן מוזהר על אכילה שלא יאכלנו בטומאה? איני יודע; תלמוד לומר: לא תוכל וגו' [דברים יב, יז]; סיפרי על אתר]; כך היא שנויה בסיפרי; וכשקבעוה כאן לא הספיקו לגומרה עד דאקשי גמרא 'טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה: 'ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ וגו' ומוקמינן לה ביבמות במעשר, מדכתיב 'כי אם רחץ': הא רחץ - טהור! דטביל ועלה - אוכל במעשר)
(רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה לא פירש יותר; מכאן ואילך לשון תלמידו ר' יהודה בר' נתן) (כך הוא לשון הברייתא: איני יודע להיכן מוזהר לכך? תלמוד לומר 'לא תוכל וגו'; והש"ס לא שביק ליה לאסוקי מילתיה, אלא קדים ופריך ומתמה אמאי קאמר 'איני יודע' - הא טומאת הגוף בהדיא כתיבא: נפש אשר תגע בו כו' לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים ואמרינן ביבמות דהאי קרא - במעשר שני קאמר, דטביל ועלה אוכל כו') (כך)

אלא טומאת [האוקל] עצמו מניין?
דכתיב (דברים יב, יז) 'לא תוכל לאכול בשעריך [מעשר דגן ותירשך ויצהרך ובכרת בקרב וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ידך] ולהלן הוא אומר (בבכור בעל מום): (דברים טו, כב) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור [יחדו כצבי וכאיל] (ולעיל מיניה [פסוק כא] כתיב 'וכי יהיה בו מום'), ותניא דבי רבי ישמעאל [דומה לסיפרי פרשת ראה פסקא עה]: אפילו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת ואין חוששין (דאף על גב דאסור בגיזה ועבודה, כדאמרינן בכורות (דף טו): 'דברים יב, טו] בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר: תזבח - ולא גיזה; ואכלת - ולא לכלבין; בשר - ולא חלב' - אפילו הכי טמא וטהור אוכלין אותו בקערה אחת: דנאכלים בטומאת הגוף ובטומאת עצמו: דכיון דטמא אוכל בהן - היינו בטומאת הגוף - אוכל הטהור, וכשהטהור אוכל עמו לאחר שנגע בו - היינו טהור אוכל טומאת עצמו: שאכל את הטמא); וקאמר רחמנא: היאך טמא דשרי לך גבי טהור התם (בבכור בעל מום, דכתיב ביה 'בשעריך') - הכא (גבי מעשר) לא תיכול (והיינו 'לא תוכל לאכול בשעריך', כלומר: אי אתה רשאי לאכול מעשר שני בתורת בכור שכתוב בו 'בשעריך': דבעל מום דבכור נאכל בטומאת עצמו ובטומאת הגוף, וזה אסור).

ומנא לן דבר פדייה הוא (מעשר שני שנשנא? דמדקאמר במתניתין 'שלא נפדה', מכלל דאי בעי - פריך ואפילו בירושלים! דאף על גב דמעשר שני טהור אינו נפדה בירושלים, דכתיב 'כי ירחק ממך... ונתת בכסף' [דברים יז, כד-כה] - בריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום (קדושין נז, ב))?
דאמר רבי אלעזר: מניין למעשר שני שנשנא שפודין אותו אפילו בירושלים? תלמוד לומר: (דברים יז, כד) [וכי ירבה ממך הדרך] כי לא תוכל שאתו [כי ירחק

ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם כי יברכך ה' אלקיך – [פסוק כה] ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בן, ואין 'שאת' אלא אכילה (והכי קאמר קרא: כי ירחק ממך שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים או אפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו: שנטמא ונתת בכסף), שנאמר (בראשית מג, לד) וישא משאות מאת פניו [אלהם ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו].

אמר רב ביבי אמר רבי אסי: מניין למעשר שני טהור שפודין אותו אפילו בפסיעה אחת חוץ לחומה (אף על גב דכתיב 'ירחק', דמשמע טובא)? שנאמר 'כי לא תוכל שאתו' (שאתו - לנושא ו להביאו לפניו מן החומה; דהכתוב לא תלה הדבר בריחוק אלא בנטיילה: דכל זמן דאיכא למיעבד אכתי נטיילה והבאה לפניו אפילו פסיעה אחת - פודה אותו). האי - מבעי ליה לכדרי אלעזר (למעשר שני שנטמא)!? אם כן לימא קרא 'לא תוכל לאוכלו' מאי 'שאתו'? (שמע מינה לכדרי אסי). ואימא כולו להכי הוא דאתא? אם כן לימא קרא 'לא תוכל ליטלו' ⁴; מאי 'שאתו'? - שמע מינה תרתי.

יתיב רב חנינא ורב הושעיא וקא מבעיא להו: אפיתחא דירושלים מהו?

פשיטא הוא בחוץ ומשאו בפנים - קלטוהו מחיצות; הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי: (דברים יד, כד) [וכי ירבה ממך הדרך] כי לא תוכל שאתו [כי ירחק ממך המקום] אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם כי יברכך ה' אלקיך - ממילואך (מכל מילוי שלך, ומשא של אדם חשיב 'מלואו': דלא תימא 'ממך' - מקצתך: דכל זמן שרחק מקצתך יהא נפדה, אלא כי ירחק ממלואך - פדה, אבל כשאתה בפנים או משאך בפנים - לא רחוק המקום ממלואך, ושוב לא תפדה, אלא 'ואכלת שם').

בעי רב פפא: (הוא מבפנים ו) נקיט ליה (משאו) בקניא (ארוך מבחוץ) - מאי? תיקו (כיון דלאו ממש על כתיפו הוא - אין זה 'מלואו', והרי הוא כמוטל לארץ, ונפדה? או דלמא כיון דנקיט ליה - 'משאו' קרינא ביה? תיקו⁵; כן נראה בעיני רבי ועיקר).

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מעשר שני: מאימתי חייבין עליו? משראה פני החומה (ו'חוץ לחומה' דמתניתין היינו דעייליה ואפקיה) *; מאי טעמא? דאמר קרא (דברים יב, יח) [כי אם] לפני ה' אלהיך תאכלנו [במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך ושמחת לפני ה' אלקיך בכל משלח ידך] וכתוב (פסוק יז) לא תוכל לאכול בשעריך [מעשר דגן ותירשן ויצהרך ובכרת בקר וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ידך]: כל היכא דקרינן ביה 'לפני ה' אלהיך תאכלנו' קרינן ביה 'לא תוכל לאכול בשעריך' וכל היכא דלא קרינן ביה 'לפני ה' אלהיך תאכלנו' (דלא הכניסו לפניו) - לא קרינן ביה 'לא תוכל לאכול בשעריך'.

* [תוספות ד"ה אמר רבי יוחנן מאימתי מעשר שני חייבים עליו משראה פני הבית: וקשה: דכיון דקודם שיראה פני הבית הכי נמי דמותר לאכלו חוץ, אם כן למה הוזקק לעולם לפדות מעשר שני? ויש לומר: דודאי ליכא לאו, אבל עשה איכא, דכתיב [דברים יד, כה] [ונתתה בכסף] וצרת הכסף בידך [והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בן] אבל בלא פדיה - לא].

מיתיבי: 'רבי יוסי אומר: כהן שעלתה בידו תאנה של טבל, אמר "תאנה זו - תרומתה בעוקצה" (בצד זנבה) (דבעי 'ראשית' שיהא שיריה ניכרין; והלכך בעינן סיוס; והאי דתנן (דמאי פ"ז מ"ד) 'שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה במקומן' - פליג אהא, דלא בעי 'ראשית' - שיהא שיריה ניכרין), מעשר ראשון בצפונה (בצד צפון שלה, והוא אוחזה כנגד מזרח) ומעשר שני לדרומה" והיא שנת מעשר שני (ואותה שנה - שניה, שראוי ליתן בה מעשר שני) והוא כירושלים (כשקרא שמות הללו על אותה תאנה), או מעשר עני (או שהיא שנת מעשר שלישי, ואמר "מעשר עני בדרומה" ולא אמר "מעשר שני") והוא (אפילו) בגבולין, אכלה -

(מכות כ, א)

לוקה אחת (דלא הוציאה מידי טבל בקריאת שם זה, וקאכיל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר, וקעבר אלאו דטבל; אבל איסור תרומה דקאכיל ליכא, דהא כהן הוא; ונהי אי הוה אמר "תרומת מעשר

⁴ אבל אין זה לשון המקרא כלל!?

⁵ נראה לי כי יש למחוק את המלה 'תיקו', כי אם תיקו - מה יש להוסיף 'כן נראה לרבי ועיקר'? ומהו העיקר? וכי אפשר לומר שהעיקר הוא 'תיקו'? אלא ודאי העיקר הוא 'כיון דנקיט ליה - 'משאו' קרינן ביה'.

באמצעותה" הוי מצי אכיל כולה ולא לקי מידי, דהוה תרומת מעשר לכהן, והוא כהן! ואמעשר ראשון ואמעשר שני לא לקי, דהא אף לזרים שרי); **וזר שאכלה - לוקה שתיים** [על אכילת תרומה ועל אכילת מעשר שלא הורם ממנו תרומת מעשר] - **שאלו כתחלה אכלה** [לפני שהפריש דבר, בעודנו טבל] **אינו לוקה אלא אחת**; - **טעמא דאיתיה בירושלים, הא בגבולין - לוקה שלש** (הכי גרסינן: טעמא דמעשר שני בירושלים ומעשר עני בגבולין, הא מעשר שני בגבולין - לוקה שלש!); [תוספות ד"ה הא בגבולין לוקה: מדנקט 'והיא שנת מעשר שני והוא בירושלים' שמע מינה דאילו היה בגבולין לוקה שלש]: **דאף על גב דלאו רואה פני חומה!?**

דעילי ואפקי (דעייליה לירושלים וקרא עליה שם, והדר אפקיה חוץ: דחזא מעשר שני פני החומה - הלכך לוקה שלש).

אי הכי - מאי למימרא (דבשלמא אי אמרת 'מעשר שני בגבולין לוקה שלש אף על גב דלא חזא פני החומה' - אשמועינן טובא: דחייבין עליו אף על פי שלא ראה פני חומה, ואיצטריך למיתניה משום דיוקא דידה: 'הא בגבולין...'; אלא אי אמרת בדעייליה ואפקיה - מאי למימרא? לא היא איצטריכא, ולא דיוקא דידה, דהא פשיטא דאפילו כהן לוקה על הטבל וזר על התרומה ועל מעשר שני חוץ לחומה) ?

הכא במאי עסקינן? - כגון דעיילינהו בטיבליהו (דעיילה בטיבלה לההיא תאנה בירושלים, דקלטוהו מחיצות למעשר שני העתיד ליתרם ממנה) **וקסבר 'מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין** (ודמי כמאן דעייל מעשר שני בעיניה, דהוה ליה 'ראה פני החומה'; והלכך: כי אפקה - לוקה עליו, וכגון דאפקה נמי בטיבלה) '.

[## האם כמי שהורמו דמיין גם לענין גרימת טומאה בזדון לתרומה ולטבל: האם יש אותו איסור ואותו עונש?]

וסבר רבי יוסי 'מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי'? והתנן [מעשר שני פ"ג מ"ו]: **רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על פירות שלא נגמרה מלאכתן (למעשר) ועברו בירושלים שיפדה מעשר שני שלהן** (עדיין יש לו פדייה: דכיון דלא נגמרה מלאכתן - לא אמרינן 'כמי שהורמו דמיין, וראה פני החומה', ואין לו פדייה) **ויאכל בכל מקום; ועל מה נחלקו? על פירות שנגמרה מלאכתן** (כדמפרש בזרעים (מעשרות פ"א מ"ה): מאימתי גמר מלאכתן למעשר? בחיטין - משימרח הכרי, בדילועין - משיפקסו כו') **ועברו בירושלים, שבית שמאי אומרים: יחזיר מעשר שני שלהם** (דקסברי בית שמאי: כמי שהורמו דמיין) **ויאכל בירושלים, ובית הלל אומרים: יפדה ויאכל בכל מקום** (מדמתני רבי יוסי אליבא דבית הלל 'יפדה' - שמע מינה דהכי סבירא ליה: דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה, ומדקאמר 'דף' - שמע מינה דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין, ולא ראה פני החומה, ויש לו פדייה) ' ; **ואי סלקא דעתך מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין - הא קלטוהו מחיצות!?**

אמר רבה [נ"א רבא]: מחיצה לאכול דאורייתא, מחיצה לקלוט דרבנן, וכי גזור רבנן - כי איתיה בעיניה, בטבליה לא גזור רבנן.

[תוספות ד"ה אמר רבא מחיצה לאכול מדאורייתא, מחיצה לקלוט מדרבנן: הלכך לגבי דין פדייה - לא אמרינן 'מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין' לענין שקלטוהו מחיצות ואסור לפדותו, אבל לענין שלוקין בגבולין על אכילתו אמרינן 'כמי שהורמו דמיין' והוי 'ראו פני הבית'].

[## לפי זה רבה - או רבא - אינו מקבל את החידוש של רבי יוחנן לעיל, שרק מי שהכניס והוציא חייב מלקות, אלא לדעת רבה-רבא] **אין דין קליטה במעשר שני מן התורה כלל ועיקר, ובדין תורה האוכלו בחוץ חייב, האוכלו בפנים עשה מצוה, ופירות שהוכנסו ויצאו - דינם כמי שלא הוכנס כלל!]**
רבינא אמר: (הא דדייקין לעיל 'הא בגבולין לוקה שלש', וקא בעית 'מאי למימרא?' - איצטריך:) **כגון דנקיט ליה בקניא** (וקא משמע לן דכמאן דראה פני החומה דמי, ולוקה משום 'לא תוכל' אי הדר ארחקיה ואכליה), **ותפשוט בעיא דרב פפא** (דבעא לעיל).

משנה:

הקורח קרחה בראשו (על המת, כדמפרש בגמרא), **והמקיף פאת ראשו** (משום דבעי למימר הי ניהו 'פאתי ראשו' נקיט ליה), **והמשחית פאת זקנו, והשורט שריטה אחת על המת** (עושה חבורה בעצמו משום צער מתו) - **חייב** (הכא לאו דוקא נקט 'שריטה אחת' אלא משום דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי הכא, וכמדומה דלא גרסינן ליה); **שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד** - (בגמרא מדבי ליה ד) **חייב על כל אחת ואחת.**

על הראש (על הקפת הראש) - **שתיים** (חייב שתי מלקיות): **אחת מכאן ואחת מכאן** (דשתי פאות יש לו לראש: שהראש - כשתי חתיכות: מקום השיער חתיכה אחת, ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו, מקום שלועין טנפלא, ושם נקרא 'פאה': ששם סוף הראש = מקום חיבור הפרקים, ונמצא שיש לו שתי פאות: צידעא מכאן וצידעא מכאן, וחייב עליהן שתיים אפילו נטלן

בבת אחת בשתי ידי, ואף על גב דחד התראה קא מתרה ליה "אל תקיף" דזיל הכא פאה איכא וזיל הכא פאה איכא, כדאמר לקמן גבי קרחה וגבי שריטה - דמייתנין דחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שרט ושרט; ונהי דהכא לא צריך לאתויי מקרא, דמסתמא כי היכי דאמרינן 'ושרט' לחייב על כל שרט ושרט - הכי נמי אמרינן 'פאת' לחייב על כל פאה ופאה, דהא לאו מיתורא דקרא שמעינן ליה כולי האי; אלא ממשמעוטיה, וכדאמרינן לקמן [בדף זה ריש ע"ב] 'דסכינהו לחמש אצבעותיה נשא'; דאף על גב דליכא אלא חדא התראה - מחייבין ליה חמש);

על הזקן: שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה (חמש פאות יש לו לזקן: אחת למטה מן האוזן, מקום שלי התחתון יוצא ומתפרד שם, ושם נקרא 'פאה' בחודו של לחי שבוטל לחוק, ששם מתחלת הזקן; וכל מה שלמעלה עד הצידעא - בכלל 'פאת הראש' היא; ושתי השיבולות: כל אחד מהן לסוף הלחי, ונקרא 'פאה'; ואחת מלמטה: שיער שבין השיבולת באמצע הסנטר שלועזין מנט"ן).

רבי אליעזר אומר: אם ניטלו כולן כאחת - אינו חייב אלא אחת;

ואינו חייב עד שיטלנו בתער (תנא קמא קאמר לה, ורבי אליעזר פליג עליה);
רבי אליעזר אומר: אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב.

גמרא:

תנו רבנן [דומה לסיפרא פרשת אמור פרשה א פרק א, על הפסוק ויקרא כא,ה: לא יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת]: 'לא יקרחו' - יכול אפילו קרחה ארבע וחמש קריחות לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'קרחה' (דקרא יתירא הוא) - לחייב על כל קרחה וקרחה;

'בראשם' מה תלמוד לומר? (לאו דוקא קאמר ליה, דהא ודאי איצטריך: משום דהוה אמינא 'קרחה כל דהו'; אלא מידרש קא דריש ליה: 'בראשם' משמע כל הראש: לפי שנאמר (דברים יד,א) [בנים אתם לה' אלקיכם] לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת - יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים בלבד (בראש סמוך לפדחת); מניין לרבות כל הראש? תלמוד לומר 'בראשם' לרבות כל הראש;

('לא תתגודדו' בישראל כתיב, ולא יקרחו' - בכהנים); ואין לי (דחייב על כל הראש) אלא בכהנים (דהווא בכהנים כתיב), שריבה בהן הכתוב מצות יתירות, ישראל מניין? - נאמר כאן 'קרחה' ונאמר להלן 'קרחה': מה להלן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים - אף כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים; ומה להלן על מת - אף כאן על מת'.

הני ארבע וחמש קריחות - היכי דמי? אילימא בזה אחר זה ובחמש התראות - פשיטא!

(מכות כ, ב)

אלא בחדא התראה (הכי גרסינן: אלא 'בחדא התראה' ולא גרסינן 'בבת אחת', אלא דאתרו ביה חדא התראה, ואתא איהו וקרח בזה אחר זה) - מי מחייב? והתנן [נזיר פ"ו מ"ד]: 'נזיר שהיה שותה יין כל היום - אינו חייב אלא אחת' (הואיל ולא אתרו בו אלא חדא התראה, ואף על גב דשתייתו בזה אחר זה היא, דשתייה בבת אחת כל היום ליכא); אמרו לו "אל תשתה!" "אל תשתה!" (מתרין בו לכל שתייה ושתייה) והוא שותה - חייב על כל אחת ואחת?!

לא, צריכא דסך חמש אצבעותיו נשא ('נשא' פירוש סם: שמשיר את השיער) וחייב על 'לא תקרחו' [והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו], ואותבינהו (בחמשה מקומות) בבת אחת (דהו להו חמש קריחות), (ובחדא התראה) דהויא ליה התראה לכל חדא וחדא (דכיון דבבת אחת קא עביד - מאי חזית דחיילא התראה אהאי אצבע טפי מהאי? והתראת ספק לא מיחשבא: דהתראה - אכולהו אצבעות שדיא ומנחא, ולא לתר מתברר לו אם חושש להתראתו או לא).

[תוספות ד"ה לא צריכא שסך ה' אצבעותיו נשא. ותימה: אכתי מאי תירץ? כיון דליכא אלא חדא התראה אמאי מחייב ה' ואי משום דעשה בבת אחת - מה בכך? כיון דחד לאו איכא! וכי אדם אוכל ב' זיתי חלב בבת אחת ובחדא התראה מי מחייב שתי מלקיות משום דהויא ליה התראה אכל חדא וחדא? ויש לומר דשאני הכא, דגלי קרא אכל קרחה וקרחה, דקרחות מחלקות כגון גופים מוחלקין. מיהו קשה: למה הוצרך לפרש בקרחה דעל ידי נשא? לוקמי בקרחה בידו שיעור ה' קרחות בבת אחת? ומ"מ לא קשה מהא דמיר שותה כו', דשאני הכא דגלי קרא דקרחות מחלקות כמו גופים מוחלקין; ויש לומר דלא מתוקמא ליה בקרחה וקרח בידו בבת אחת משום דקרח בידו קרחה במקום אחד והכל אחד בלי הפסק שיעור בינתים, וכה"ג חשיב הכל קרחה אחת, ואין כאן 'על כל קרחה וקרחה'; להכי מוקי לה בה' אצבעותיו בנשא ואותבינהו בבת אחת; ופירוש 'בה' מקומות - רחוקים קצת זה מזה, שיש הפסק שיעור בין קרחה לקרחה, וקרינן ביה 'על כל קרחה וקרחה';

ואם תאמר סוף סוף לוקמה אפילו בזה אחר זה, ובחמשה מקומות רחוקים קצת כדפירשתי, ומיתוקם שפיר גם בקורח ותולש בידו בלא נשא, ובחדא התראה, משום דגלי קרא דקרחות מחלקות ומתוך פירוש הקונטרס משמע דא"כ לא היה מחייב כי אם אקרחה קמייתי שהיתה בידו בתוך כדי דיבור להתראה, דאיינן קרחות לא מחייב משום דאינן בתוך כדי דיבור להתראה, ומצי למימר "אשתלאי" - וקשה: כיון דהתחיל לעבור תוך כדי

דיבור להתראה לא מצי למימר "אישתלאי" כדמוכח פרק 'עשרה יוחסין' (קדושין דף עז: ושם) גבי ה' אלמנות בזה אחר זה, דמחייב אכל חדא וחדא ואפילו בחד התראה, משום דגופים מוחלקים אע"ג דליכא בתוך כדי דבור כ"א באלמנה קמייטא! לכך נראה דאין הכי נמי הוה מצי לאוקומי בזה אחר זה, כדפירשתי, אלא נקט 'בבת אחת' לרבותא: דאפילו באותן דהוה קשה ליה – מיחייב, ומתוקמא שפיר; כך פירוש בשיטה; ומיהו ניחא לפירוש גרסינן 'בבת אחת וכו', אבל לגירסא ראשונה דגרס 'אלא בחדא התראה' – פירוש ומשום קרחה זה אחר זה מאי איכא למימר? וי"ל דמ"מ קאמר 'בבת אחת' לרבותא טפי: דאפילו בבת אחת משכחת לה בחמשה מקומות מוחלקין בהפסק שיעור, כגון דסך אצבעותיו בנשא, וכל שכן בזה אחר זה דמיתוקמא בה' מקומות אפילו בקורח בידו:]

וכמה שיעור קרחה?

רב הונא אומר: כדי שיראה מראשו (שיראה מבשר הראש ערום).
רבי יוחנן אומר משום רבי אלעזר ב"ש [ברבי שמעון?] – או בן שמוע,
גירסת הרי"ף: [גריס: כגריס; אחרים אומרים: כדי שיראה מראשו].

אמר רב יהודה בר חביבא: פליגי בה תלתא תנאי: חד אומר
'כגריס', וחד אומר 'כדי שיראה מראשו', וחד אומר 'כשת'
שערות';

ואיכא דמפיק 'שתי שערות' ומעייל 'בכעדשה';
וסימנך (דלא תימא מפיק כגריס ומעייל כעדשה): 'בהרת כגריס ומחיה בכעדשה'
[דומה למשנה נגעים ד, ו; ו, ו; ו, ו; ו, ו] (דהכא נמי בשעור קרחה איכא כגריס וכעדשה, ומהשתא ידעין דלא
אפיקא אלא שתי שערות: דיראה מראשו' לא הוה צריכים לאפוקי, דשוה הוא לדברי כולם, דאין זה שיעור
קצוב).
[ענין ערוך לנר]

תנא (ולא גרסינן 'תניא'): הנוטל מלא פי הזוג (חודן של מספרים) בשבת –
חייב; וכמה 'מלא פי הזוג'? אמר רב יהודה: שתיים;
והתניא: 'לקרחה שתיים';
אימא: 'וכן לקרחה שתיים' (ולפרושי אתא).

תניא נמי הכי [דומה לתוספתא שבת פ"י מ"ו]: הנוטל מלא פי הזוג בשבת –
חייב; וכמה 'מלא פי הזוג'? – שתיים; רבי אליעזר אומר: אחת!
ומודים חכמים לרבי אליעזר בְּמִלְקֻט לבנות מתוך שחורות ('שחורות מתוך
לבנות' לא גרסינן) – אפילו אחת שהוא חייב (דכיון דאדם מקפיד על שער לבן אחד שבין
שערותיו שחורות, כדי שלא יראה זקן – אמרינן דכשהוא מלקט אותו מבין השחורות – מלאכה חשובה היא לו,
וחייב משום 'גזוז' כיון דחייש לגזיזה זו), ודבר זה אפילו בחול אסור, משום
שנאמר (דברים כב, ה) [לא יהיה כלי גבר על אשה ו] לא ילבש גבר שמלת אשה [כי תועבת ה' אלקיך כל
עשה אלה] (שמתנאה עצמו בנויי אשה).
[תוספות ד"ה במלקט (שחורות מתוך לבנות שהוא חייב: פרשב"ם דאתא דוקא כרבי יהודה דאמר 'מלאכה
שאינה צריכה לגופה חייב עליה').]

והמקיף פאת ראשו:

תנו רבנן: פאת ראשו – סוף ראשו; ואיזהו 'סוף ראשו' (באיזה ענין
יהא מקיף סוף הראש שיהא חייב ב'בל תקיפו')? – זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו
ולפדחתו (אחורי אזנו אין שיער כלום, וכך במצחו אין שיער כלום, אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער; ואם
הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו – זהו מקיף סוף הראש).

תני תנא קמיה דרב חסדא: אחד המקיף ואחד הניקף – לוקה.
אמר ליה: מאן דאכיל תמרי בארכילא (האוכל תמרים בכברה) – לקי (יהא
לוקה? בתמיה, כלומר: ניקף מה פשע שהוא לוקה? לאו שאין בו מעשה הוי ולא לילקי) !?
דאמר לך 'מני?' (השואל לך: כמאן קאמרת 'ניקף לוקה')? – (אימא ליה): רבי יהודה
היא, דאמר (לעיל (דף ד: טז.)) לאו שאין בו מעשה – לוקין עליו (והיינו לאו
שאיין בו מעשה: דניקף הוא דקא עבר אלאו ד'לא תקיפו', דשמעינן לקרא הכי: 'לא תקיפו' = לא תניחו להקיף,
דמנינן להקיף – כמקיף; אי נמי מדאפקיה בלשון רבים, דכתיב 'לא תקיפו' משמע דאתרי קא מזהר רחמנא: ניקף
ומקיף).

רבא אומר: (לא צריכת לאוקומי כרבי יהודה הך ברייתא דתני תנא קמיה דרב חסדא, דקיימא)
במקיף לעצמו, ודברי הכל (וקא משמע לן דחייב תרתי: משום מקיף ומשום ניקף, דסלקא
דעתא אמינא לא לילקי אלא חדא – קא משמע לן).

רב אשי אומר: במסייע (מזמין השערות למקיף), ודברי הכל (דלא צריך לתרוצי
'רבי יהודה היא').

והמשחית פאת זקנו:

תנו רבנן: פאת זקנו = סוף זקנו; ואיזהו 'סוף זקנו'? - שבולת זקנו (כולהו חמש פאות דקא חשיב במתניתין - בכלל 'שיבולת' הם).

והמשרט שריטה אחת וכו' [על המת]:

תנו רבנן: (ויקרא יט, כח) [ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה'] 'ושרט' (דמצי למיכתב 'לנפש לא תשרט' במקום 'ושרט לנפש לא תתנו'; לשון אחר ת"ל ושרט: מריבויא דוי"ו) - יכול אפילו שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים? תלמוד לומר: 'לנפש': אינו חייב אלא על המת בלבד. ומניין למשרט חמש שריטות על מת אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת? - תלמוד לומר: 'ושרט' לחייב על כל שריטה ושריטה. רבי יוסי אומר: מניין למשרט שריטה אחת על חמשה מתים שהוא חייב על כל אחת ואחת? - תלמוד לומר 'לנפש' לחייב על כל נפש ונפש (רבי יוסי מוסיף חיובי).

והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים (והא ודאי רבי יוסי לא פליג בההיא, דהיאך יהא מוציא הפסוק מידי פשוטו)?

(מכות כא, א)

קסבר רבי יוסי שריטה וגדידה - אחת היא (דתרווייהו בין ביד בין בכלי), וכתב התם (בגדידה: [דברים יד, א]) [בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם] 'למת'.

אמר שמואל: המשרט בכלי חייב (הא ודאי פשיטא לכולי עלמא דעיקר 'גדידה' משמע בכלי, ועיקר 'שריטה' משמע ביד, וקאמר שמואל 'המשרט בכלי' על המת חייב, ולא קאמר 'המגדד בכלי' לאשמועינן דַּשֵּׁם שריטה שייך בכלי, והעושה חבורה בעצמו בכלי על המת - חייב שני לאוין: משום משרט ומשום מגדד, דגדידה ושריטה - אחת היא: דתרווייהו בין ביד בין בכלי).

מיתיבי: 'שריטה וגדידה אחת היא, אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי (כלומר: בין שריטה בין גדידה - ענין חבורה הם, ושניהם על מת, אלא שריטה ביד גדידה בכלי) ' (וקשיא לשמואל דאמר 'תרווייהו בין ביד בין בכלי', דמקאמר 'המשרט בכלי' ולא קאמר 'המגדד בכלי' - מכלל דשריטה שייכא בכלי כגדידה)! ? הוא [שמואל] דאמר כרבי יוסי.

תני תנא קמיה דרבי יוחנן: 'על מת, בין ביד בין בכלי - חייב (דשריטה וגדידה כתיב, דתרווייהו אסריניהו רחמנא); על עבודת כוכבים (דיש עבודת כוכבים שעובדין אותה בכך שעושין בבשרם חבורות ופצעות) - ביד חייב (דדרך עבודתה בכך, ואפילו עבודת כוכבים שאין עבודתה בכך - חייב, דעבודה גמורה היא ביד), בכלי פטור'. והא איפכא (דבכלי דרך עבודה הוא לעבודת כוכבים, ד) כתיב: (מלכים א יח, כח) [ויקרא בקול גדול] ויתגודדו כמשפטים בחרבות וברמחים [עד שפך דם עליהם] (עשו גדידה כדרך שהיו רגילין לעשות בחרבות וברמחים, אלמא דרך עבודה בכלי)! ? אלא אימא 'ביד פטור בכלי חייב'.

וחייב על הראש:

מחוי רב ששת בין פירקי רישא (מקום הפרקים שמתחברים שם פירקי העצמות והיינו בצדעים. פרק יונט"ר).

ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה:

מחוי רב ששת בין פירקי דיקנא (פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן, מקום שלחי התחתון יוצא משם, ושם נקרא 'פאה' בחדו של לחי שבולט לחוץ; ושתי השבולת שבסנטר - מקום חבור שני הלחיים - יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד, שמכאן ומכאן נקרא 'פאה': שכל אחד מהן לסוף הלחי - הרי שתיים מכאן ושתיים מכאן, ואחת מלמטה - הוא השיער שבין ב' השבולת שבסנטר, ופרק הוא בפני עצמו).

רבי אליעזר אומר אם נטלן [כולן כאחת - אינו חייב אלא אחת]: קסבר: חד לאו הוא.

ואינו חייב עד שיטלנו בתער [רבי אליעזר אומר: אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב]:

תנו רבנן: (ויקרא כא, ה) [לא יקרחה קרחה בראשם] ופאת זקנם לא יגלחו [ובבשרם לא ישרטו שרטת]; יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב?

תלמוד לומר: (ויקרא יט, כז) [לא תקפו פאת ראשכם ו]לא תשחית [את פאת זקנך] (ומספרים אינן משחיתים, שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער);
 ('ופאת זקנם לא יגלחו' [ויקרא כא, ה] גבי כהנים כתיב, 'ולא תשחית את פאת זקנך' [ויקרא יט, כז] בישראל כתיב, וילפינן להו בגזירה שוה האי מהאי, ד'פאה' 'פאה', והכי אמרינן בהדיא בפרק קמא דקדושין (דף לה:): גזירה שוה ד'פאה' 'פאה' להכי הוא דאתא, דתניא 'לא יגלחו כו'.)
 אי 'לא תשחית' - יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב?
 תלמוד לומר: 'לא יגלחו'; הא כיצד? - גילוח שיש בו השחתה (דרך לגלח בו ומשחית)? הוי אומר זה תער (אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, ומספרים מגלחין ואין משחיתים).

רבי אליעזר אומר: אפילו לקטו במלקט ורהיטני <יהא> חייב:
 מה נפשך: אי גמיר גזירה שוה (ההיא גזירה שוה ד'פאה' 'פאה' קאמר, ובמסכת קדושין היא (שם)) - ליבעי תער! אי לא גמיר גזירה שוה, מספרים נמי [לא] (גירסת רש"י: מספרים מנא ליה דמותר לגלח בהם, דלא קאסרי אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה)!?
 לעולם גמיר גזירה שוה, וקסבר הני נמי גילוח עבדי (השחתתן עושה גילוח, כלומר: 'גילוח' מיקרי, דדרך לגלח בהן).

משנה:
 הכותב כתובת קעקע (כתובת קעקע: כותב תחלה על בשרו בסם או בסיקרא, ואחר כך מקעקע הבשר במחט או בסכין, ונכנס הצבע בין העור לבשר, ונראה בו כל הימים; 'קעקע' = פויינטוויי"ד; ואסור לכתוב שום כתיבה בעולם על בשרו בענין זה, שכך גזירת הכתוב): כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב - אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו, ובכחול, ובכל דבר שהוא רושם.
 רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר: אינו חייב עד שיכתוב שם את השם (מפרש בגמרא דשם עבודת כוכבים קאמר), שנאמר (ויקרא יט, כח) [ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם] וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'.
 [## לפי זה נראה שאין איסור - או אין חיוב - על המצייר ציורים]

גמרא:
 אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: עד דיכתוב 'אני ה' ממש (על תיבות הללו: 'אני ה' אתה מחייבו משום כתובת קעקע)?
 אמר ליה: לא! כדתני בר קפרא: אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים, שנאמר 'וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' - אני ה' ולא אחר (שום כתובת קעקע לא יעשו לפני, שאני ה', ואסורין אתם לכתוב שם אחר על בשרכם; אלמא עיקר חיובא - משום שם עבודת כוכבים הוא, ומיהו אסור לכתוב שום כתיבה בעולם, אפילו לרבי שמעון, אלא דחיוב מלקות ליכא).
 [## לפיך נראה שהאיסור משום שנראה כעבד של הע"ז, שחזק את שמו עליו!]

אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה: אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו, מפני שנראית ככתובת קעקע (אפר מקלה דוקא קאמר, לפי שקשה היא, ומקעקעת מקום המכה, והרושם נראה שם אחר זמן; אבל עפר בעלמא - לא).

אמר רב נחמן [יחנינא' במקומות אחרים] בריה דרב איקא: 'שפוד', 'שפחות', ו'גומות' - רב מלכין; 'בלורית', 'אפר מקלה', ו'גבינה' - רב מלכיא.
 רב פפא אמר: מתניתין ומתניתא - רב מלכיא; שמעתתא - רב מלכין, וסימנין: מתניתא מלכתא.
 מאי בינייהו?
 איכא בינייהו 'שפחות'.

(**'שפוד'** - בפרק 'אין צדין' (ביצה דף כח:): 'שפוד שצלו בו בשר - אסור לטלטלו; אמר רב מלכין אמר רב אדא: ושומטו ומניחו בקרן זוית'; והיינו שמעתתא דעילויה: מילתא דאמורא אמרה;

'שפחות' - משנה היא בפרק 'אף על פי' (כתובות דף נט:): 'רבי אליעזר אומר: אפילו הכניסה לו מאה וכו'; אמר רב מלכין אמר רב אדא: הלכה כרבי אליעזר'; (שם סא:): והיינו **'משנה'**, דאמתניתין קאי, ולא קאמר מילתא באפי נפשה;

'גומות' - בנדה, ב'בא סימן' (דף נב:): 'רבי חלבו אמר רב הונא: שתי שערות שאמרו - צריך שיהא בעיקרן גומות; רב מלכין אמר רב אדא בר אהבה: גומות - אף על פי שאין בו שערות;

‘בלורית’ - בפרק ‘אין מעמידין’ בעבודה זרה (דף כט.): ‘תנו רבנן: עובד כוכבים המסתפר מישאל כו’.. וכמה? אמר רב מלכין אמר רב אדא: שלש אצבעות לכל רוח; והיינו ‘מתניתא’;

‘אפר מקלה’ - הכא, ‘ושמעתא’ היא, דלאו אמתניתין קאי, אלא מילתא באנפי נפשה קאמר: ‘אסור לו לאדם כו’;

‘גבינה’ - נמי ב’אין מעמידין’, דקתני במשנה ‘וגבינות בית אונייקי’, ובעי בגמרא: ‘מאי טעמא? אמר רב מלכין אמר רב אדא: מפני שמחליקין כו’, והיינו ‘משנה’, דאמתניתין קאי;

‘מתניתין ומתניתא’: רב פפא - אסימנא דרב מלכין קאי, לגרועי מיניה ‘שפחות’: דכולהו מתניתין - רב מלכין אמרינהו, כלומר: משנה דשפחות, דאוקמת כרב מלכין - רב מלכין אמרה, ו‘מתניתא’ דקאמר - לאו דוקא, אלא דבסימנא דרב מלכין ליכא מתניתין, ושמעתתא - רב מלכין; ומה שנשאר מן השמעות בסימנו של רב מלכין, דהיינו ‘שפוד’ ו‘גומות’ - רב מלכין אמרינהו, והיינו דקאמר: **איכא בינייהו שפחות** ולא קאמר ‘שפחות ואפר מקלה’, אלא ‘שפחות’ גרידא מגרעינן, ודרב מלכין - כדקאי קאי;

מתניתא מלכתא. משניות וברייתות עיקר הן, והיינו סימן: מי ששמו דומה לנקבה - מוקמינן כולהו מתניתא דהווי נמי לשון נקבה אליביה, והיינו רב מלכין, ששמו דומה לנקבה, ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלכות, והיינו משניות וברייתות: שהן עיקר, ולא שמעות; ואית דמפרש ‘איכא בינייהו שפחות ואפר מקלה’ דמשמע ‘שפחות’ ושכנגדה - כך לשון ח”ה)

רב ביבי בר אבבי קפיד אפילו אריבדא (מכה) דכוסילתא (כלי שמכה בו בלע”ז פליימא) ;
רב אשי אמר: כל מקום שיש שם מכה - מכתו מוכיח עליו .

משנה :

נזיר שהיה שותה יין כל היום - אין חייב אלא אחת; אמרו לו “אל תשתה!” “אל תשתה!” והוא שותה - חייב על כל אחת ואחת; היה מטמא למתים כל היום - אינו חייב אלא אחת; אמרו לו “אל תטמא!” “אל תטמא!” והוא מטמא - חייב על כל אחת ואחת; היה מגלח כל היום - אינו חייב אלא אחת; אמרו לו “אל תגלח!” “אל תגלח!” והוא מגלח - חייב על כל אחת ואחת; היה לבוש בכלאים (אחד מן השוק, ולא נזיר) כל היום - אינו חייב אלא אחת; אמרו לו “אל תלבש!” “אל תלבש!” - והוא פושט ולובש - חייב על כל אחת ואחת.

(מכות כא, ב)

[המשך המשנה]

יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין (יש עובר ב’לא תחרוש בשור ובחמור’, ונלקטים עליו איסורים הרבה עם אותו לאו בלבד, ובהא לא קא עסיק שיהא חורש בכמה שוורים וכמה חמורים, והרי נלקטים איסורין הרבה עליו: ד’לכל הפחות’ קאמר, ואלאו דכלאים קאי, ללקוט עליו כל איסורין שהוא יכול): [1] **החורש בשור וחמור, והן מוקדשין** [2,3], **וכלאים בכרם** (דמכסי בהדי דאזיל ומחפה ב’רוע) [4], **ובשביעית** (משום זורע בשביעית) [5], **ויום טוב** (דקעביד חרישה ביו”ט) [6], **וכהן** [7] **ונזיר** [8] **בבית הטומאה** (כהן והוא נזיר, והולך במקום טומאה אחר מחרשתו: דאיכא חד לאו משום כהן: **‘לנפש לא יטמא בעמיו’** [ויקרא כא,א] וחד משום נזיר: **‘על כל נפשות מת לא יבוא’** **‘על נפש מת לא יבא’** [במדבר ו,ו])!
חנניא בן חכניאי אומר: אף הלוּבש כלאים.
אמרו לו: אינו השם (אין לאו זה נלקט עליו משום ‘חרישה’ אלא משום ‘לבישה’)!
אמר להם: אף הנזיר (נזיר וכהן קאמר, ולא דייק) - **לא הוא השם** (אין לאו שלו בא עליו משום ‘חרישה’ אלא משום ‘כניסה’: שנכנס למקום טומאה) .

(החורש בשור וחמור והן מוקדשין. בגמרא מוקי ליה בבכור שור ופטר חמור, וקעבר בהן משום **‘לא תעבוד בכור שורך’** [דברים טו,יט], ואליבא דרבי יהודה, דאמר בפרק קמא דבכורות (דף ט:): פטר חמור אסור בהנאה, דבכלל **‘לא תעבוד’** הוא, ואף על גב דקרא כתיב **‘בכור שורך’** - איהו דריש ליה **‘בכור שורך’** למעוטי שותפות, ולא למעוטי פטר חמור; אי נמי: מתניתין - כמאן דממעט פטר חמור מהכא שור וחמור דקתני במתניתין - לאו דוקא, דשור ושה קאמר, והאי דנקט ‘חמור’ משום לישנא דקרא: דגבי כלאים כתיב **‘שור וחמור’**, והוא הדין לכל שני מינין, ומשום הנאה דמיתהני מהקדש, והוה ליה ‘הזיד במעילה לא לקי’ דבכור לאו בר מעילה הוא, דהא ממון כהן הוא: דאין מעילה אלא בקדשי גבוה, ד‘מקדשי ה’ כתיב; ואין מעילה בבכור אלא בנהנה מן האימורים אחר זריקת דמים, דהנהו לגבוה נינהו, והוא הדין לכל קדשים קלים; ובקדשי קדשים יש בהן מעילה לפני זריקת דמים, דלגבוה נינהו; אבל משנזקק הדם - זכו בהו כהנים משולחן גבוה, והוה ליה ממון כהן, ואין בו מעילה; וכן מוכח בראש השנה (דף כח.) **‘בשופר של עולה לא יתקע - ואם תקע יצא’** בשופר של שלמים לא יתקע - ואם תקע לא יצא, מאי טעמא? עולה דבת מעילה היא - כיון דמעל בה נפקא לחולין, שלמים - דלאו בני מעילה נינהו - לא נפקי לחולין, והכי נמי מוכח במסכת מעילה ובכמה דוכתי.)

גמרא :

אמר רב ביבי אמר רב אסי: לא פושט ולובש ממש, אלא אפילו מכניס ומוציא בית יד אונקלי שלו (מכניס ומוציא ידו בבית יד חלוקו - דמאי כפושט ולובש).

מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי (ממש); רב אשי אומר: אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש - חייב.

יש חורש תלם וכו' :

אמר רבי ינאי: בחבורה נמנו וגמרו (נראה לי יום אסיפה או יום וועד היה להם שקורין 'חבורה'): החופה בכלאים - לוקה! אמר להן רבי יוחנן: לאו משנתנו היא זו: 'יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין: החורש בשור ובחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם' - האי 'חורש' דמחייב משום כלאים היכי משכחת לה? לאו דמיכסי בהדיה דאזיל? אמר ליה אי לאו דדלאי (הגבהתי) לך חספא - מי משכחת מרגניתא תותה (דאי לאו דאמרי לך - הוי אמרת חורש דמחייב בכלאים לאו משום 'זורע' אלא משום 'מקיים': דשביק ולא עקר להו)?

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: אי לאו דקילסך גברא רבה (רבי ינאי) - הוה אמינא: מתניתין מני? - רבי עקיבא היא, דאמר: המקיים כלאים לוקה (הוה מוקימנא מתניתא דמחייבא חורש בכלאים - דמשום 'מקיים' הוא, וכרבי עקיבא, ומאן דאית ליה 'מקיים בכלאים פטור' - פטור נמי במחפה! אבל רבי ינאי קלסך והודה לך דמחפה - משום זורע מחייב לכולי עלמא: דמדקאמר רבי ינאי 'המחפה בכלאים לוקה' - ולא קאמר 'מקיים בכלאים לוקה' - שמע מינה דעדיף ליה 'מחפה' מ'מקיים': דמחפה - כזורע חשיב ליה, וחייב לכולי עלמא; וכי אמרת ליה 'לא משנתנו היא' - הודה לדברך, שיפה אמרת, ואי לאו דקלסך - הוה אמינא טעם דמתניתין משום 'מקיים': דמקיים בכלאים לוקה לרבי עקיבא; וכן בשביעית: משום חורש מחייב ליה תנא דמתניתין, ומאן דפטור במקיים - פטור נמי במחפה).

מאי 'רבי עקיבא'?

דתניא (ולא גרסינן 'דתנן', דברייטא היא [תוספתא כלאים פ"א מ"ן], ולא משנה): **המנכש והמחפה בכלאים לוקה; רבי עקיבא אומר: אף המקיים (כולהו רבי עקיבא קאמר לה: 'המנכש והמחפה בכלאים לוקה' - דמקיים הוא, שרבי עקיבא כו', והכי משני ליה במועד קטן; ורבנן - דפליגי עליה דרבי עקיבא - סבירא להו: מחפה אינו לוקה, דמאן דפטור במקיים - פטור במחפה; והמנכש עוקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר - לוקה: דחשיב כזורע כלאים).**

מאי טעמא דרבי עקיבא?

דתניא (ויקרא יט, יט) [את חקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים] **שדך לא תזרע כלאים** [ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עלך] **אין לי אלא זורע, מקיים מנין?** - תלמוד לומר: **בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים** (ושמענין ליה הכי: 'כלאים שדך לא' דעקרינן ליה מפשטיה לדרשא: דהוה מצי למיכתב 'בהמתך כלאים לא תרביע', ומדסמך 'כלאים' ל'שדה' - שמע מינה להכי הוא דאתא).

[##] מה שיטת רבי עקיבא במקומות אחרים? האם כמו רבי יהודה, שלאן שאין בו מעשה לוקין עליו? או האם 'מקיים' - כמו גודר וכדומה: שעושה מעשה? או שגם בלי מעשה, אלא שהמלקות הם כדי לכופו לעקור?]

אמר ליה עולא לרב נחמן: ולילקי נמי משום זורע ביום טוב (דהא נמנו וגמרו דמחפה - זורע הוא, כדאמרן)?

אמר ליה: תנא ושייר.

אמר ליה: תנא קתני 'שמונה' ואת אמרת 'תנא ושייר'?

אמר רבה: יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב (אם עשה שתיים ושלש מלאכות בהעלם אחד, או עשה מלאכה שיש בה שתיים - אינו חייב אלא אחת: למאן דאמר (שבת דף ע). 'הבערה לחלק יצאת' סבירא ליה אין חילוק מלאכות ביום טוב: דביו"ט לא יצאת הבערה! ומאן דאמר נמי 'הבערה ללא יצאת', ונפקא ליה חילוק מלאכות מ'ועשה אחת מהנה' [ויקרא ד, ב] - הני מילי באיסורי דאית בהן חיוב חטאת, כגון מלאכות דשבת, דזדונן כרת ושגגתן חטאת: דבההיא פרשה ד'ועשה מאחת מהנה' קמייירי בחטאת, אבל יו"ט - דחיוב מלקות הוא, ואין זדון כרת - אין בו חילוק מלאכות).

אמר ליה: עדא תהא [עדא=זאת, כמו 'עדא אמרה'; רש"י גיטין מה, א].

איתיביה אביי: ואין חילוק מלאכות ביום טוב? והתניא: 'המבשל גיד בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש: לוקה משום אוכל גיד [1], ולוקה משום מבשל ביום טוב שלא לצורך [2], ולוקה משום מבשל גיד בחלב [3], ולוקה משום אוכל בשר בחלב [4] (קסבר יש בגידין בנותן טעם; תלתא לא תבשל' כתיבי: חד לאכילה, וחד להנאה, וחד לבישול [בשחיטת חולין (דף קטו:)]), ולוקה

(מכות כב, א)

משום הבערה [5] (דאי הוה איהו מבעיר וחבירו מבשל - הוה תרווייהו חייבין, ד'מבעיר' ו'מבשל' - אבות מלאכות)⁶ (אלמא מיחייב משום יו"ט שתיים: הבערה ובישול), ואם איתא - משום הבערה לא מחייב, דהא איחייב ליה משום בשולו?! אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה (דלוקה אף משום נבילה שאכל). והתני רבי חייא: 'לוקה שתיים על אכילתו ושלש על בשולו' (בישול בשר בחלב, ובישול שלא לצורך יו"ט, והבערה שלא לצורך; ושתיים על אכילתו: אכילת גיד ואכילת בשר בחלב), ואי איתא (דמפקת הבערה ומעיילת אכילת נבילה) - שלש על אכילתו הוא חייב!?

אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה, ואזהרתיה מהכא (דברים יג, יח) ולא ידבק בידך [מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך].

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: ולילקי נמי משום (דברים ז, כו) [ולא תביא תועבה אל ביתך] [והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא]? אלא הכא במאי עסקינן? - כגון שבישלו בעצי הקדש, ואזהרתיה (ואזהרת עצי הקדש) מהכא: (דברים יב, ג) [ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם] ואשריהם תשרפון באש [ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא] (פסוק ד) לא תעשון כן לה' אלהיכם.

סימן שנבא"י שנ"ז [הסימן לפי שמות המקשים; ויש לדון על מה הקושיות? לכאורה על המשנה, אך יש שהן מתפרשות רק בדוחק על המשנה, ונראה יותר שמתפרשות כקושיות על הברייתא שמניא אביי! ואולי חלק על המנה וחלק על הברייתא?]:

מתקיף לה רב הושעיא: וליחשוב נמי הזורע בנחל איתן, ואזהרתיה מהכא (דברים כא, ד) [והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן] אשר לא יעבד בו ולא יזרע [וערפו שם את העגלה בנחל]?

מתקיף לה רב חנניא: וליחשוב נמי המוחק את השם בהליכתו, ואזהרתיה מהכא (דברים יב, ג) [ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם] ואשריהם תשרפון באש [ופסילי אלהיהם תגדעון] ואבדתם את שמם [מן המקום ההוא] (פסוק ד) לא תעשון כן לה' אלהיכם?

מתקיף לה רבי אבהו: וליחשוב נמי הקוצץ את בהרתו [על ידי החרישה], ואזהרתיה מהכא (דברים כד, ח) השמר בנגע הצרעת [לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתם תשמרו לעשות] (ואמרינן (שבת דף קלג.): 'בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר', והשמר' הוא לא תעשה)?

מתקיף לה אבבי: וליחשוב נמי המזיח החושן מעל האפוד [שעושה כן כדי לחרוש], והמסיר בדי ארון [וחורש בהם], ואזהרתיה מהכא (שמות כה, טו) [בטבעת הארץ יהיו הבדים] לא יסורו [ממנו], (שמות כח, כח) [וירכסו את החשן מטבעתו אל טבעת האפוד בפתיל תכלת להיות על חשב האפוד] ולא יזח החושן [מעל האפוד]

מתקיף לה רב אשי: וליחשוב נמי החורש בעצי אשירה (כגון שהיו כלי מחרישה מעצי אשירה), ואזהרתיה מהכא (דברים יג, יח) ולא ידבק בידך מאומה [מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך]?

מתקיף לה רבינא: וליחשוב נמי הקוצץ אילנות טובות (בהליכתו), ואזהרתיה מהכא (דברים כ, יט) [כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדה עליו גרזן] כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות [כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור]?

אמר ליה רבי זעירא לרבי מני: וליחשוב נמי כגון דאמר "שבועה שלא אחרוש ביום טוב"?

התם - לא קא חלה שבועה: מושבע ועומד מהר סיני הוא (הא הוה ליה 'נשבע שלא יבטל המצוה', ונפקא לן מ'להרע או להיטיב' בשבועות (דף כה.), דאין זו שבועה)! אמר ליה: כגון דאמר "שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט": דמגו דחלה עליה שבועה בחול - חלה עליה נמי ביו"ט?! (היינו 'איסור כולל'; ו'איסור מוסיף' - כגון שבחתיכה עצמה נוסף איסור, כגון אילו נוסף על ה'יו"ט איסור על ידי שבועה זו; והוה ליה 'מוסיף' דומיא דאשת איש ונעשית חמותו: ד'מוסיף' הוא, דמעיקרא קיימא ליה בחנק, והשתא קיימא ליה בסקילה; אי נמי חלב דנותר: מעיקרא קאי עליה באיסור חלב, והשתא איתוסף עליה איסור נותר;

⁶ ברייתא זו סוברת: יש בגידין בנותן טעם, ואיסור חל על איסור

ואיסור כולל היינו שאין איסור נוסף על החתיכה, אלא כולל אחרים באיסורא, כגון שנשא אחות חמותו: דמיגו דמיתסר בכולהו אחוותא - איתסר נמי בחמותו משום 'אחות אשה'; אי נמי כגון חמותו ונעשית אשת איש: דמיגו דכיילה כולי עלמא באיסור אשת איש - כללה נמי לדידיה לחייבו שתיים.)

מיד די דאיתיה בשאילה לא קתני .

ולא? והרי הקדש?

בכור .

והרי נזיר?

בנזיר שמשון (על ידי מלאך קיבל נזירות עליו, דההוא אין לו שאלה: דצווי שלמעלה הוא) .

'נזיר שמשון'? בר איטמויי למתים הוא (כלום אסור הוא להיטמא למתים? אדם שמקבל נזירותו על ידי מלאך - הא אמרינן במסכת נזיר (דף ד'): 'שמשון הותר ליטמא למתים', ובעי לאפוקי מהאי קרא 'ויך מאה וחמשים וגו' [?? אבל (שופטים טו, טז) וימצא לחי חמור טריה וישלח ידו ויקחה ויך בה אלף איש]; ופרך ליה: אימא דשונינה גוססין? אלא גמרא. ואית דמפרשי 'נזיר שמשון' נזיר מן הבטן, וקשיא לן: ההיא נמי בשאלה איתיה: שהיה אביו יכול לישאל עליו! ואפילו מת אביו - בשאלה מיהא הוה ההוא שעתא!) !
אלא האי תנא - איסור כולל לית ליה .

אמר רבי הושעיא: המרביע שור פסולי המוקדשים (שנפדה אפילו על מינו) לוקה שנים; אמר רבי יצחק: המנהיג בשור פסולי המוקדשים לוקה; שהרי גוף אחד הוא ועשאו הכתוב כשני גופים (דתורת חולין ותורת קדשים יש עליו: תורת חולין - שמוותר באכילה מחוץ לפתח אהל מועד כאילו לא הוקדש מעולם, ותורת קדשים - שאסור בגיזה ועבודה, כדאמרינן בספרי [דומה לסיפרי פרשת ראה פיסקא עא]: 'רקן בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר [כברכת ה' אלקך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל] ' [דברים יב, טז] במה הכתוב מדבר? אם בבשר תאווה - הרי כבר אמור 'כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' כי תאווה נפשך וגו' [דברים יב, כ]; אם באכילת קדשים - הרי כבר אמור 'כי אם במקום וגו' שם תעלה וגו' [דברים יב, יד]; הא אין הכתוב מדבר אלא בפסולי המוקדשין שנפדו: תזבח - ולא גיזה; דאסור בגיזה ועבודה; 'בשר' - ולא חלב; 'ואכלת' - ולא לכלביך; והלכך אסור להרביעו אפילו עם מינו משום כלאים: שמרביע חולין על קדשים או קדשים על חולין! וכן במנהיג: אפילו מנהיג עם מינו, ואפילו מנהיג בפני עצמו - חולין וקדשים הוא, וחייב משום כלאים דחרישה, דהוא עצמו כלאים: שעשאן הכתוב שני גופין; ולא שמעתי ראייה מנלן דחולין וקדשים כלאים זה בזה, ודבר תימה הוא! .

משנה :

כמה מלקין אותו?

ארבעים חסר אחת, שנאמר: (דברים כה, ב-ג) [והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו] במספר (וסמך ליה [פסוק ג]) ארבעים [יכנו לא יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך] (ודרשין כמאן דכתיב 'במספר ארבעים') - מניין שהוא סמוך לארבעים (מנין שהוא סוכם את הארבעים כדמפרש בגמרא; דמדלא כתיב 'יכנו ארבעים במספר' אלא 'במספר ארבעים יכנו' שמעינן דהכי קאמר: מנין הסוכם הארבעים: חשבון המשלים סכום של ארבעים: שגורם לקרות אחריו ארבעים, והיינו שלשים ותשע) ;

רבי יהודה אומר: ארבעים שלימות הוא לוקה; והיכן הוא לוקה את היתירה? - בין כתפיו .

אין אומדין אותו אלא במכות ראיות להשתלש (בגמרא מפרש) .
אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת

(מכות כב, ב)

[המשך המשנה]

ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים - פטור (דכיון דנתבזה בבית דין ולקה קצת - סגי ליה בהכי; אבל לא לקה, אלא אמדוהו לארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל כולם - לא מיפטור: דאין רשאין לגרוע האומד, אלא לוקה אחר זמן) ; (והכי נמי אמר) אמדוהו לקבל שמונה עשרה, ומשלקה (חזרו) אמדו שיכול הוא (עדיין) לקבל ארבעים - פטור (משום דלקה; אבל לא לקה - רשאין להוסיף על אומד ראשון) .

גמרא :

מאי טעמא?

אי כתיב 'ארבעים במספר' הוה אמינא ארבעים במנינא; השתא דכתיב 'במספר ארבעים' - מנין שהוא סוכם את הארבעים .

אמר רבא: כמה טפשאי שאר אינשי (כמה שוטים הללו: רוב בני אדם) דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה: דאילו בס"ת כתיב 'ארבעים' ואתו רבנן בצרו חדא .

רבי יהודה אומר ארבעים שלימות [הוא לוקה והיכן הוא לוקה את היתירה? - בין כתפיו]:
אמר רבי יצחק: מאי טעמא דרבי יהודה? - דכתיב (זכריה יג, 1) [ואמר אליו] מה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הכתי בית מאהבי.
ורבנן?
ההוא בתינוקות של בית רבן הוא דכתיב.

אין אומדין אלא במכות הראויות [להשתלש]. אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת, ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים - פטור; אמדוהו לקבל שמונה עשרה, ומשלקה אמדו שיכול הוא לקבל ארבעים - פטור]:
לקה - אין, לא לקה - לא; ורמינהו: 'אמדוהו לקבל ארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים - פטור; אמדוהו לקבל שמונה עשרה וחזרו ואמדוהו שיכול לקבל ארבעים - פטור' (גירסת ריב"ן: ורמינהו אמדוהו לקבל ארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול פוטרינן אותו: אף על גב דלא לקה! אלא דלא שני בין לקה ללא לקה! והכי נמי בין שאמדוהו לארבעים בין שאמדוהו לשמונה עשרה - לא עבדינן ליה אלא אומד ראשון, וקשה בין מרישא ובין מסיפא!) !
אמר רב ששת: לא קשיא: הא (מתניתין) - דאמדוהו ליומי (באמדוהו ליומיה לקבל ארבעים או שמונה עשרה, והלכך כי חזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל או יכול - איגלאי מילתא דאומד שלהם לא היה כלום, כיון דבו ביום סתרו כל מה שאמדו, שהרי זה לא נשתנה ולא הכחיש בשוהות מועט כזה, ויש לומר דהם טעו באומד; הלכך: כי אמדו תחלה לארבעים, וחזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל, אם לקה מקצת - פוטרינן אותו, שהרי נתבזה; ואם לא לקה - הרי הוא כמי שלא אמדוהו כלל, ועכשיו הוא דמעיינו בדיניה ואמדו "אין יכול", וממתינין לו עד שיבריא, ויהיו עומדין אותו אומד הראוי לו; וכן אמדו תחלה ל"ח, ובו ביום חזרו ואמדו שיכול לקבל ארבעים - איגלאי מילתא דטעו באומד ראשון, ואינו כלום, והלכך: אם לקה כבר כל השמונה עשרה - פוטרינן אותו: דכיון דיצא מבית דין כבר - בזיון בית דין הוא להחזירו; אבל לא לקה - רשאי להוסיף על אומד ראשון, דאינו כלום), הא (וברייתא) -
דאמדוהו למחר וליומא אחרא (א) ליומא אורחא: ליום אחר; דהוא דאי אומד גמור הוא: שיפה עיינו שהיה יכול זה לקבל עד אותו יום כך וכך מכות, אלא נשתנה והכחיש; הלכך: כי אמדוהו לארבעים עד יום פלוני, וכשהגיע יום פלוני אמדו שאין יכול לקבל כלום - אומד ראשון אומד גמור היה, והואיל ונשתנה ונתקלקל שאין יכול לקבל - פטור אף על פי שלא לקה, שהרי נתבזה באותו אומד; וכי אמדוהו נמי לשמונה עשרה עד יום פלוני, וכשהגיע יום פלוני אמדו שיכול לקבל ארבעים - אין לוקה אלא אומד ראשון, דאומד גמור היה; כך נראה לרבי. לישנא אחרינא: מתניתין דאמדוהו ליומיה לקבל ארבעים, והלכך אין פוטרינן אותו אלא אם כן לקה: דודאי יהא בו כח לקבל קצת מן המכות; אמדוהו לקבל ליום או ליומים - ודאי אין בו כח, ואם חזרו בהם - פטור מיד; וכן קיבל רבי מח"ע; ולא נהירא: דמשום דאמדוהו ליומיה? אמאי בירא לן שיהא בו כח לקבל קצת מן המכות? הם אומדין שאין יכול ואנן אמרינן לילקי ולימות? ועוד: ד"אם לקה" אמרינן במתניתין, ולא דמלקינן ליה לכתחלה. מ"ר).

משנה:
עבר עבירה שיש בה שני לאוין (כגון: חורש בשור וחמור, וכלאים בכרם): אמדוהו אומד אחד - לוקה ופטור; ואם לאו (דלא אמדוהו אומד אחד, אלא ללאו אחד אמדוהו תחלה) - לוקה ומתרפא, וחוזר ולוקה.

גמרא:
והתניא [תוספתא מכות פ"ד מ"ו]: 'אין אומדין אומד אחד לשני לאוין?'
אמר רב ששת: לא קשיא: הא דאמדוהו לארבעים וחדא, הא דאמדוהו לארבעים ותרתי (כל מה שאומדין עליו עד שלשים ותשע - חשבינן משום חד לאו, דכך הוא דינו למלקות: ארבעים חסר אחת על לאו אחד, ואם מוסיפין עליו אפילו שלש מכות, דהוה להו ארבעים ותרתי - חשבינן אותן שלש אומד ללאו האחד; ואם לא הוסיפו אלא שתי מכות - דהוה להו ארבעים וחדא - לוקה שלשים ותשע, משום לאו אחד, ומתרפא, וחוזר ולוקה: דמכות שאינן ראויות להשתלש לא מלקינן ליה).

משנה:
כיצד מלקינן אותו?
כופה שתי ידיו על העמוד הילך והילך (עץ אחד נעוץ בקרקע וגבוה כנגד שתי אמות או אמה וחצי, והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד כאדם הנסמך על בריח דלת ותולה ידיו למטה, וכופתין לו ידיו בצידי העמוד);
וחזן הכנסת (שמש הקהל; ולא שמעתי בו שום משמעות) או חז בבגדיו; אם נקרעו - נקרעו, ואם נפרמו - נפרמו (דשקושר"א בלע"ז: קריעה של תפירה), עד שהוא מגלה את לבו;
והאבן נתונה מאחוריו (של נידון): חזן הכנסת עומד עליו, ורצועה בידו של עגל, כפולה אחד לשנים (ועוד רצועה אחרת, כפולה לשנים) ושנים

ל ארבעה (היינו שתיים רצועות שהן ארבע; ואותן השתי רצועות עולות ויורדות בה, כלומר: אותן שתי רצועות היו תלויות באמצע הרצועה), ושתי רצועות [של חמור (לקיים בהן יבא מי שמכיר אבוס בעליו כו')] [עולות ויורדות בה; ידה טפח (מקל שתלויה בה ארכה טפח), ורחבה טפח (ורצועה עצמה רחבה טפח), וראשה מגעת על פי כריסו (שמסער כו): שכשהוא מכה - כלה ראשה של רצועה בפי כריסו = בתחלת כריסו: שהמכה עומד בצד המוכה, ומכה אותו ברוחב גבו, הלכך: אורך הרצועה ברוחב כל גבו עד מקום שמתחיל שם הכרס; ואף על גב דאמרן לעיל 'האבן נתונה לה לאחוריו' - אף על פי כן היה הוא משלחף עצמו לצד צדו והיה מכה ברוחבו; וכשהוא מגביה ידו ומוריד, הן עולות ויורדות; כך קיבל רבי מעיקרא, ולא נהירא; לשון אחר מפי רבי 'עולות ויורדות': כן דרך תפירה של רצועה: תוחב ראש רצועה בנקב כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב אחר דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד);

ומכה אותו שליש מלפניו (על הבטן) ושתי ידות מלאחוריו (בגמרא מפרש טעמא);

ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב, אלא מוטה, שנאמר (דברים כה,ב) [והיה אם בן הכות הרשע] והפילו השופט [והכהו לפניו כדי רשעתו במספר];

והמכה מכה בידו אחת בכל כחו;

והקורא קורא (הא מיפשט פשיטא לן דבעי קריאה כדאמרן [כריתות] (דף יא.). 'בקורת תהיה' [ויקרא יט,כ]: בקרייה תהא, דלהכי קתני הכא 'והקורא') : (דברים כח,נח) אם לא תשמור לעשות [את כל דברי התורה הזאת הכתבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלקיך] [פסוק נט] והפלא ה' את מכותך ואת מכות [ואת מכות זרעך מכות גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים] - וחוזר לתחלת המקרא (דברים כט,ח) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' [ועשיתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשון] וחיותם [תהלים עח,לח] והוא רחום יכפר עון [ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו] וחוזר לתחלת המקרא;

ואם מת תחת ידו - פטור (דשליח בית דין הוא, ואמרן לעיל (דף ח.) 'יצא האב המכה את בנו ושליח בית דין');

הוסיף לו עוד רצועה אחת (על האומד) ומת - הרי זה גולה על ידו (ולא דמי להכהו עשרה בני אדם בעשר מקלות, דאמרין ב'הנשרפין' (סנהדרין דף עח.) 'כולן פטורין', דההיא אוקימנא לה בגוסס בידי אדם);

נתקלקל בין בריעי בין במים - פטור (דכתיב 'ונקלה' [דברים כה,ג] - והרי נקלה); רבי יהודה אומר: האיש בריעי והאשה במים.

(מכות כג, א)

גמרא:

מאי טעמא?

משום (דברים כה,ג) [ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ו] נקלה [אחיך לעיניך].

אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: מניין לרצועה שהיא של עגל? דכתיב 'ארבעים יכנו' וסמיק ליה (פסוק ד) לא תחסום שור בדישו.

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין מגערין בה שלא תאמר "אי אפשר בו")? דכתיב 'לא תחסום שור בדישו' וסמיק ליה (פסוק ה) כי ישבו אחים יחדו [ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה]

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדים (חולו של מועד) כאילו עובד עבודה זרה, דכתיב (שמות לד,יז) אלהי מסכה לא תעשה לך וסמיק ליה (פסוק יח) את חג המצות תשמור [שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים] (מפרש בחגיגה (דף יח.) אם בראשון ובשביעי - הרי כבר אמור, הא לא בא להזהיר אלא על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה).

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר - ראוי להשליכו לכלבים, דכתיב (שמות כב,ל) [ואנשי קדש תהיו לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו] לכלב תשליכון אותו וסמיק ליה (שמות כג,א) לא תשא שמע שוא [אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס] (היינו מעיד עדות שקר) - קרי ביה נמי 'לא תשיא'.

ושתי רצועות וכו' :

תנא: של חמור, כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא (ישעיהו אג, ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע [עמי לא התבונן]: אמר הקב"ה: יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו!

ידה טפח וכו' :
אמר אביי: שמע מינה: כל חד וחד לפום גביה עבדינן ליה.
אמר ליה רבא: אם כן נפיש להו רצועות טובא!
אלא אמר רבא: אבקתא (כמו 'מִיבֵק אֲבִיק' [רצועה או טבעת חובקת את הרצועות])
אית ליה: כי בעי - מיקטר ביה, כי בעי - מרפה בה [ברצועה או
בטבעת מקצרים או מאריכים את הרצועות].

מלקין אותו [שליש מלפניו ושתי ידות מלאחריו]:
מנא הני מילי?
אמר רב כהנא: דאמר קרא: (דברים כה, ב) [והיה אם בן הכות הרשע] והפילו השופט הכהו
לפניו כדי רשעתו במספר: רשעה אחת מלפניו, ('במספר') שתי רשעיות
מאחריו.

~~אין מלקין אותו וכו'~~ [כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה]:
אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן: מניין לרצועה שהיא מוכפלת?
שנאמר 'והפילו'.
והא מיבעי ליה לגופיה?
אם כן לכתוב קרא 'יטיהו', מאי 'הפילו'? - שמע מינה תרתי.

המכה מכה בידו [אחת בכל כחו]:
תנו רבנן: 'אין מעמידין חזנין אלא חסירי כח ויתירי מדע.
רבי יהודה אומר: אפילו חסירי מדע ויתירי כח (דאין להקפיד בכך)'.
אמר רבא: כוותיה דרבי יהודה מסתברא, דכתיב (דברים כה, ג) [ארבעים יכנו]
לא יוסיף פן יוסיף [להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך]: אי אמרת בשלמא חסירי
מדע (יכולין להעמיד בהן) - היינו דצריך לאזהורי, אלא אי אמרת יתירי
מדע - מי צריך לאזהורי?
ורבנן?

אין מזרזין אלא למזרז.
תנא: 'כשהוא מגביה מגביה בשתי ידיו, וכשהוא מכה מכה בידו
אחת' - כי היכי דתיתי מרזיה.

והקורא קורא כו':
תנו רבנן: 'הגדול שבדיינין קורא, השני מונה, והשלישי אומר
"הכהו"!
בזמן שמכה מרובה - מאריך, בזמן שמכה מועטת - מקצר'. - והא
אנן תנן 'חוזר לתחלת המקרא'?
מצוה לצמצם, ואי לא צמצם - חוזר לתחלת המקרא.

תנו רבנן [סיפרי כי תצא פִּסְקָא רפ]: (דברים כה, ג) [ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכתו על אלה]
מכה רבה [ונקלה אחיך לעיניך]; אין לי אלא מכה רבה, מכה מועטת (כגון שאמזוהו
לפחות מכה בסידור אחד) מניין? תלמוד לומר: [לא יוסיף פן יוסיף להכתו] על אלה (רישא
דברייתא הכי איתא בסיפרי: 'אין לי אלא בזמן שמוסיפין על מנין ארבעים, על כל אומד ואומד שאמזוהו בית
דין מניין? ת"ל לא יוסיף מכל מקום; מכה רבה - אין לי אלא מכה רבה כו' אין לי דחייב על לא יוסיף אלא בזמן
שהכהו מכות הרבה על האומד, מכות מועטות אפילו שתי מכות או אחת מנין דאסור להוסיף? ת"ל לא יוסיף
לא פן יוסיף להכתו על אלה' - על מנין האומד).
אם כן מה תלמוד לומר 'מכה רבה'?
לימד על הראשונות שהן מכה רבה (שניתן להכותו בעל כורחו; כן נראה לרבי ובלשון
אחר קיבל רבי).

נתקלקל [נתקלקל בין בריעי בין במים - פטור; רבי יהודה אומר: האיש
בריעי והאשה במים]:
תנו רבנן [דומה לסיפרי כי תצא פִּסְקָא רפ]: 'אחד האיש ואחד האשה בריעי
ולא במים - דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: האיש בריעי
והאשה במים; וחכמים אומרים: אחד האיש ואחד האשה בין בריעי
בין במים'.
והתניא: 'רבי יהודה אומר: אחד האיש ואחד האשה בריעי'?

אמר רב נחמן בר יצחק: שניהם שוין בריעי (הכי גרסינן: אמר רבי יצחק הא דקאמר רבי יהודה אחד האיש ואחד האשה בריעי - הכי קאמר: שניהן שוין בריעי: דמשנתקלקל בריעי - פטורין, אבל במים איכא פלוגתא).

אמר שמואל: כפתוהו ורץ מבית דין - פטור.
מיתיבי: 'קלה' (נתקלקל בריעי; ולישנא דקרא נקט 'ונקלה' לשון זלזול) - בין בראשונה (בין קודם שהכהו כלל) בין בשניה (בין לאחר שהכהו; והיינו 'ראשונה': הגבהה ראשונה, שמגביה ידו להכות; אם נתקלקל באותה הגבהה מחמת פחד, או שנתקלקל בהגבהה שניה דהיינו לאחר שהכהו) - פוטרינ אותו (ד'נקלה' קרינא ביה דהא קלה); נפסקה רצועה בשניה (אם בהגבהה שניה נפסקה) - פוטרינ אותו (דהא נקלה באותה הכאה שהכהו), בראשונה אין פוטרינ אותו (ואם קודם שהכהו נפסקה כשהרים ידו להכות - אין זו 'קלה') - אמאי? להוי כרץ? התם רץ, הכא לא רץ.

תנו רבנן: אמדוהו לכשילקה קלה (פירושו לכשילקה יקלה: שאמדוהו שאם ילקוהו מיד יתקלקל בריעי) - פוטרינ אותו (ד'פן יוסיף ונקלה' כתיב: דאין נותנין לו מכה שיקלה עליה מיד; כך שמעתי); לכשיצא מבית דין קלה (אבל אמדוהו שלא יתקלקל עד לאחר המלקות) מלקין אותו; ולא עוד אלא אפילו קלה בתחלה (קודם שקיבל שום הכאה) - מלקין אותו (אחרי כן), שנאמר (דברים כה, ב-ג) [והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט] והכהו [לפניו כדי רשעתו במספר] [ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה] ונקלה [אחיק לעיניך] - ולא שנקלה כבר בבית דין.

משנה:
כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם, שנאמר (דברים כה) ונקלה אחיק לעיניך כשלקה הרי הוא כאחיק - דברי רבי חנניה בן גמליאל;
ואמר רבי חנניה בן גמליאל: מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה - העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו (דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אחד מחמש מאות: דמדת פורענות כתיב (שמות כ, ד) 'פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים' ובמדה טובה כתיב (פסוק ה) 'עושה חסד לאלפים'; ומתרגמינן לאלפין דרי; ארבעה דורות כנגד אלפים דורות, היינו אחד מחמש מאות: מיעוט 'לאלפים' אינו פחות משני אלפים, וכל שכן אם כפשוטו דמשמע 'אלפים' - עד סוף כל הדורות) !
רבי שמעון אומר: ממקומו הוא למד, שנאמר (אחר כל העריות, ויקרא יח, כט): [כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה] ונכרתו הנפשות העשות [מקרב עמם] (הרי חייב כרת על הנכשל בהן, ונתן חיים למונע ובדל מהם) ואומר (קודם העריות):

(מכות כג, ב)

[המשך המשנה]

(ויקרא יח, ה) [ושמרתם את חקתי ואת משפטי] אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [אני ה'] (וסמך ליה [פסוק ו] 'איש איש אל כל שאר בשרו', דמשמע: מי שעושה חוקתי - אני נותן חיים לו, ואלו הן חוקתי: איש איש וגו'); - הא (למדת): כל היושב ולא עבר עבירה - נותנין לו שכר כעושה מצוה;

רבי שמעון בר רבי אומר: הרי הוא אומר (דברים יב, כג) רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש [ולא תאכל הנפש עם הבשר]: ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו - הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות - שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן - הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!
רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל (כדי שיהו מקבלין שכר במה שמונעין עצמן מן העבירות) לפיכך הרבה להם תורה ומצוות (שלא היה צריך לצוות כמה מצוות וכמה אזהרות: על שקצים ונבלות, שאין לך אדם שאינו קץ בהן, אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן) שנאמר (ישעיהו מב, כא) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

גמרא:

אמר רבי יוחנן: חלוקין עליו חבריו על רבי חנניה בן גמליאל.
אמר רב אדא בר אבהה: אמרי בי רב: תנינן (במסכת מגילה פ"א מ"ה): 'אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת' (לשון 'הכרת תכרת' (במדבר טו, לא), ואינו שם דבר) 'ואם איתא - אידי ואידי בידי אדם הוא!'

רב נחמן <בר יצחק> אומר: הא (מתניתין דמגילה) מני? - רבי יצחק היא, דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא, דתניא: רבי יצחק אומר: חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצאת כרת באחותו? לדונו בכרת ולא במלקות (ולחכי קאמר דזדון כרת בידי שמים ולא בידי אדם; אבל מאן דסבירא ליה דמלקות איכא בחייבי כריתות - מודי לרבי חנניא דנפטר מדי כריתתו כיון שלקו, ואיצטריך ליה לרבי יוחנן לאשמעין דחלוקין).

רב אשי אומר: אפילו תימא (מתניתין דמגילה) רבנן (היא, דאמרי 'חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים' - ואפילו הכי מודו לרבי חנניא דנפטר מדי כריתתו; ודקא אמרת 'מיתה וכרת בידי אדם הוא' - לא דמי, ד) זה עיקר זדונו בידי אדם (עיקר עונשו של שבת בידי אדם דקאי בסקילה), וזה עיקר זדונו (ועיקר עונשו של יום הכפורים) בידי שמים (דאף על גב דאיכא חיוב מלקות בחייבי כריתות - הוא אינו עיקר החיוב, דכרת חמור ממלקות, ואי מזיד בלא התראה הוא - הוי בכרת, ונמצא חיוב החמור בידי שמים, ואנן בתר עיקר החיוב אזלינן, וכן עיקר. מורי. ואית דפרשי 'עיקר זדונו' = תחלתו בר כרת הוא, ואילו לא לקי - נכרת; ולא נהירא: דהא תרוייהו בהדדי איתנהו ביה לדבנן, דאמרי מלקות בחייבי כריתות איכא).

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: הלכה כרבי חנניה בן גמליאל. אמר רב יוסף: מאן סליק לעילא ואתא ואמר? אמר ליה אביי: אלא הא דאמר רבי יהושע בן לוי: 'שלשה דברים עשו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה על ידם' - מאן סליק לעילא ואתא ואמר? אלא קראי קא דרשינן - הכי נמי קראי קא דרשינן.

גופא: אמר רבי יהושע בן לוי: שלשה דברים עשו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה על ידם, [אלו הן]: מקרא מגילה ושאלת שלום [בשם] והבאת מעשר:

מקרא מגילה (דחייבין על מקרא מגילה) - דכתיב (אסתר ט, כז) קימו וקבלו היהודים [עליהם ועל זרעם ועל כל הנלמים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה] - קיימו למעלה מה שקבלו למטה;

ושאלת שלום (דמותר לאדם לשאול בשלום חבירו בשם, כגון "ישים ה' עליך שלום", ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה. מרבי. לישנא אחרינא: שאילת שלום בשם: דחייב אדם לשאול בשלום חבירו בשם; ואנו נמי, כי שיילינן אהדדי - מדכרינן שם: ד'שלום' שמו של הקב"ה, דכתיב (שופטים ו, כד) 'ויקרא לו ה' שלום' - לשם ה') - דכתיב (רות ב, ד) והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם [ויאמרו לו יברכה ה'] ואומר (שופטים ו, יב) [וירא אליו מלאך ה' ויאמר אליו] ה' עמך גבור החיל.

מאי 'ואומר'? - וכי תימא בועז הוא דעביד מדעתיה, ומשמיא לא אסכימו על ידו? - תא שמע: ואומר ה' עמך גבור החיל (מדקאמר ליה מלאך לגדעון שאילת שלום בשם - אלמא דהסכים).

הבאת מעשר (כדאמרינן ביבמות דף 19:): דעזרא הסופר קנסינהו ללוים לפי שלא עלו עמו, וצוה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה', והיו הכהנים והלוים שוים במעשר ראשון, כדכתיב בעזרא (נחמיה י, לט) 'והיה ככה בן אהרן עם הלוים [במעשר הלוים]; וגם חזקיהו עשה כמו כן: הכין לשכות להביא כל המעשרות בהן, כדי שלא יקבלום הלוים, שהיו עכו"ם, כדכתיב בדברי הימים (ב לא, יא-יב) 'ויאמר חזקיהו להכין לשכות בבית ה' ויכינו ויביאו את התרומה ואת המעשר', וגם הוא תיקן להעלות לירושלים מעשר ירק ומעשר אילן, דכתיב (שם, פסוק ה) 'וכפרוך הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וגו' ומפרש בנדרים (דף נה.) 'מאי 'וכפרוך' הא כל הני דאורייתא נינהו? ומשני: מעשר ירק ומעשר אילן) - דכתיב (בתרי עשר דקאמר להו נביא לישאל) (מלאכי ג, ה) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר והי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די (אלמא דהסכים) - מאי 'עד בלי די'? אמר רמי בר רב: עד שיכלו שפלותיכם מלומר די.

אמר רבי אלעזר: בשלשה מקומות הופיע (נגלה והוכיח בשעת הצורך בלע"ז ברובי"ר; כך שמעתי. לישנא אחרינא 'הופיע': נשמעה בקול גדול; בנימוקי רבי) רוח הקודש: בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה:

בבית דינו של שם (לא היה שם חי באותה שעה שהרי מת אלא בית דין של אחריז מבניו ותלמידיו וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל), דכתיב (בראשית לח, כו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני [כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה] - מנא ידע? דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה - אזל נמי אינש אחרינא [לגבה] - יצאת בת קול ואמרה "ממני יצאו כבושים" (דברים נעלמים הללו מאתי יצאו; שלפי שיהודה היה מלך והיא זכתה לצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה בבית חמיה - יצאתה גזירה זו מלפני: שיצא זרע משניהם) - (כך קיבל רבי מעיקרא; לישנא אחרינא "מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם" שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה).

בבית דינו של שמואל דכתיב (שמואל א יב, ג-ה) הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי [וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם]

[פסוק ד] ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו [ולא לקחת מיד איש מאומה] [פסוק ה] ויאמר עד ה' ועד משיחו כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד'; 'ויאמר' ? 'ויאמרו' מיבעי ליה! ? - יצאת בת קול ואמרה "אני עד בדבר זה". (לעולם ישראל אמרו 'עד', דהא דכתיב 'ויאמר' - בני ישראל איקרו יחיד.)

בבית דינו של שלמה - דכתיב (מלכים א ג, כז) ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו היא אמו; מנא ידע? דלמא איערומא מיערמא? - יצאת בת קול ואמרה "היא אמו"!

אמר רבא: ממאי? דלמא יהודה, כיון דחשיב ירחי ויומי ואיתרמי [ולפי החשבון נראה שהריונה ממנו]; דחזינן מחזקינן, דלא חזינן לא מחזקינן [ואין לחשוד בתמר שההריון מאדם אחר]!

שמואל נמי: כולהו ישראל קרי להו בלשון יחיד, דכתיב (ישעיהו מה, יז) ישראל נושע בה' [תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד]; שלמה נמי: מדהא קא מרחמתא והא לא קא מרחמתא! ? - אלא גמרא.

דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה: שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה (שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור), ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם (דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה).

אמר רב המנונא: מאי קרא? - (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה [קהלת יעקב]; 'תורה' בגימטריא

(מכות כד, א)

שית מאה וחד סרי הוי (והיינו דכתיב 'תורה צוה לנו משה'); 'אנכי' ו'לא יהיה לך' - מפני הגבורה שמענום (- הרי שית מאה ותליסרי) (דכתיב [תהלים סב, יב] 'אחת דבר אלהים ושיתם זו שמעתי' במכילתא [בשלח מסכת דשירה פרשה ח]).

<סימן דמשמ"ק ס"ק>:

בא דוד והעמידן על אחת עשרה (שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה, אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך, ואם באו לשמור כולן - אין לך אדם שזוכה; ובא דוד והעמידן כו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו; וכן כל שעה - דורות של מטה הולכין וממעטין אותן), דכתיב (תהלים טו, א-ה) מזמור לדוד [ה'] מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך? - הולך תמים, ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם;

'הולך תמים' - זה אברהם, דכתיב (בראשית יז, א) [ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי] התהלך לפני והיה תמים; 'פועל צדק' - כגון אבא חלקיהו; 'ודובר אמת בלבבו' - כגון רב ספרא (בשאלות דרב אחא (נפרשת ויחין) שאילתא לו); והכי הוה עובדא: דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור, ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא קריאת שמע, ואמר לו "תן לי החפץ בכך וכך דמים" ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש; כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו - והוסיף, אמר "תנהו לי בכך יותר"! לאחר שסיים ק"ש - אמר לו: "סול החפץ בדמים שאמרת בראשונה, שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך";

'לא רגל על לשונו' - זה יעקב אבינו, דכתיב (בראשית כז, יב) אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע [והבאתי עלי קללה ולא ברכה] (לא רצה לשקר מתחלה, שאמר 'אולי ימושני אבי' אלא שאמו הכריחתו, ועל פי הדבור, דכתיב 'עלי קללתך בני' [בראשית כז, יג] ומתרגמינן 'אלי אתאמר בנבואה [דלא ייתון לו וטיא עלך ברי']);

'לא עשה לרעהו רעה' - שלא ירד לאומנות חבירו; 'וחרפה לא נשא על קרובו' - זה המקרב את קרוביו (לא סבל חרפת קרובו); 'נבזה בעיניו נמאס' - (הנמאס להקב"ה - נבזה הוא בעיניו של אדם זה) זה חזקיהו המלך (חזקיהו שנבזה היה בעיניו אביו: שנמאס בעבודת כוכבים) שגירר עצמות אביו במטה של חבלים (גמרא היא, ולא קרא); 'ואת יראי ה' יכבד' - זה יהושפט מלך יהודה שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם - היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, וקורא לו "רבי רבי מרי מרי";

'נשבע להרע ולא ימיר' - כרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: אהא בתענית עד שאבא לביתי; 'כספו לא נתן בנשך' - אפילו ברבית עובד כוכבים (כדי שלא ימשוך ויבוא להלוות לישראל ברבית);

'ושוחד על נקי לא לקח' - (אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח) כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי (שהיה אריסו מביא לו משלו [קודם זמנו], ולא רצה ליקח כדי להיות לו דיין); כתיב 'עושה אלה לא ימוט לעולם'; כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה, אמר: מאן דעביד להו לכולהו - הוא דלא ימוט, הא חדא מינייהו ימוט!

אמרו ליה: מי כתיב 'עושה כל אלה'? 'עושה אלה' כתיב: אפילו בחדא מינייהו, דאי לא תימא הכי - כתיב קרא אחרינא: (ויקרא יח) אל תטמאו בכל אלה - התם נמי: הנוגע בכל אלה הוא דמטמא, בחדא מינייהו לא? אלא לאו באחת מכל אלה; הכא נמי באחת מכל אלו.

בא ישעיהו (כל שעה דורות של מטה היו מתמעטין) והעמידן על שש, דכתיב (ישעיהו לג, טו) הולך צדקות ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע:

'הולך צדקות' - זה אברהם אבינו, דכתיב (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'.

'ודובר מישרים' - זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים 'מואס בבצע מעשקות' - כגון רבי ישמעאל בן אלישע (שלא רצה ליטול לעצמו ראשית הגז שהביא לו אדם אחד שבא לדון לפניו - אף על גב דהוה כהן רבי ישמעאל בן אלישע, משום דדמי כאילו עושקו לכהן שהיה רגיל לו ליתן לו מתנותיו);

'נוער כפיו מתמוך בשוחד' - כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי; 'אוטם אזנו משמוע דמים' - (אזנו חתומה וסתומה בדבר זה) דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק (זה שלא ישמע בה דבר גנאי ושותק, והיינו 'דמים' לשון שתיקה [דומיה]), כגון רבי אלעזר ברבי שמעון (ב'השוכר את הפועלים' (בבא מציעא דף פד:)) דנפק ריחשא מאודניה ואתחזי לאיתתיה בחלמא, ואמר לה: "האי דשמעית בזילותא דצורבא מרבנן ולא מחאי כדמבעי לי", אלמא בחייו הוה רגיל לדקדק בכך, ולפיכך הקפיד הקב"ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה);

'ועוצם עיניו מראות ברע' - כדרכי חייא בר אבא, דאמר רבי חייא בר אבא: זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה וכתיב (ישעיהו לג, טז) הוא מרומים ישכון [מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים];

בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך 'עשות משפט' - זה הדין;

'אהבת חסד' - זה גמילות חסדים 'והצנע לכת' - זה הוצאת המת (דכתיב בהו 'לכת': טוב ללכת אל בית אבל מלכת וגו' [קהלת ז, ב]) והכנסת כלה: והלא דברים קל וחומר: ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה 'והצנע לכת' - דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה!

חזר ישעיהו והעמידן על שתיים, שנאמר (ישעיהו נ, א) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה [כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות]

בא עמוס והעמידן על אחת, שנאמר (עמוס ד, ד) כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו.

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אימא דרשוני בכל התורה כולה? אלא בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד) [הנה עפלה לא ישרה נפשו בו] וצדיק באמונתו יחיה.

אמר רבי יוסי בר חנינא: ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל - באו ארבעה נביאים וביטלום:

משה אמר (דברים לג, כח) וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב [אל ארץ דגן ותרש אף שמיו יערפו טל] (אותה ברכה שאמר משה וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב' כלומר: אימתי ישכון ישראל בטח? - כשהיו צדיקים כעין יעקב) - בא עמוס וביטלה, [שנאמר] (עמוס ז, ה) [ואמר ה' אלקים] חדל נא מי יקום יעקב (מי יוכל להיות חסיד כיעקב) [כי קטן הוא] (קטנים הם הטובים שיהיו צדיקים כיעקב); וכתיב (פסוק ו) ניחם ה' על זאת [היה לא תהיה אמר ה' אלקים]; (מכאן ואילך מפירוש רבינו גרשום)

משה אמר (דברים כח, טה) ובגוים ההם לא תרגיע [ולא יהיה מנוח לכך רגלך ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש] - בא ירמיה ואמר (ירמיהו לא, א) [כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב] הלוך להרגיעו ישראל (שיהא להם מנוחה בגלותן);

משה אמר (שמות ל"ד, ט) [נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה] פוקד עון אבות על בנים [ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים] - בא יחזקאל וביטלה: (יחזקאל יח, ט) [הן כל הנפשות לי הנה כנפש האב וכנפש הבן לי הנה] הנפש החוטאת היא תמות; משה אמר (ויקרא כו, לח) ואבדתם בגוים [ואכלה אתכם ארץ איביכם] - בא ישעיהו ואמר (ישעיהו כז, ג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול [ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם] ('ובאו האובדים בארץ' מלמד שלא יהו אבדים בין העובדי כוכבים). אמר רב: מסתפינא מהאי קרא: 'ואבדתם בגוים'. מתקיף לה רב פפא: דלמא כאבידה המתבקשת (ונמצאת לאחר זמן), דכתיב (תהלים קיט, קעו) תעיתי כשה אובד בקש עבדך [כי מצותיך לא שכחתי]? אלא מסיפא דקרא: (ויקרא כו, לח) [ואבדתם בגוים] ואכלה אתכם ארץ אויביכם! מתקיף לה מר זוטרא: דלמא כאכילת קישואין ודילועין (שאוכלים מקצתם ומקצתם אין אוכלין)?

וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה (בית של רומי) [ברחוק] מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכין - ורבי עקיבא משחק; אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם - מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו - בית הדום רגלי אלהינו שרוף

(מכות כד, ב) באש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק: ומה לעוברי רצונו (שמשתחווים לעבודת כוכבים שלהם) כך (יושבים בהשקט ושלווה) - לעושי רצונו (ישראל שעושין רצונו) על אחת כמה וכמה (שישלם להם שכר טוב)! שוב פעם אחת היו עולין לירושלים; כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם (דדינו ליעבד הכי); כיון שהגיעו להר הבית - ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים! התחילו הן בוכין, ורבי עקיבא מצחק! אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו (במדבר א, נא) [ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנת המשכן יקימו אתו הלויים] והזר הקרב יומת - ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב (ישעיהו ח, ב) ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו - וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון (ככתוב בספר מלכים) וזכריה במקדש שני (זכריה מנביאים אחרונים היה)? - אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה: (כלומר): באוריה כתיב (מיכה ג, ב) לכן בגללכם ציון שדה תחרש [ויירושלם עיין תהיה והר הבית לבמות יער]; בזכריה כתיב (זכריה ח, ט) [כה אמר ה' צבאות] עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם [ואיש משענתו בידו מרב ימים] (שפורענות שניבא אוריה שאמר 'ירושלים לעיים תהיה והר הבית לבמות יער' נתקיים - כמו כן עתיד להתקיים דברי נחומים של זכריה) עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה; עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת כלשון הזה! אמרו לו: עקיבא ניחמתנו! עקיבא ניחמתנו (שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן סלה)!

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות